

Acord del Consell de Govern de 10 de juliol de 2012 pel qual s'aprova la Guia d'atenció als estudiants amb discapacitat i altres trastorns

NOTA PRÈVIA

Aquesta guia s'aplica als casos en què l'estudiant ha informat la Universitat de la seva discapacitat o trastorn, d'acord amb el procediment establert.

Si el professorat detecta altres casos dels quals no ha estat informat prèviament, ha de seguir el protocol d'actuació fixat amb caràcter específic per la Universitat.

1. INTRODUCCIÓ

La necessitat de comptar amb una guia per al professorat per atendre l'estudiantat universitari amb discapacitat i altres trastorns es pot justificar per diverses raons:

- a) La presència d'aquest col·lectiu és cada vegada més gran a les aules universitàries, fet que comporta nous reptes docents per al professorat, que fan necessària la seva formació permanent.
- b) Aquest estudiantat pot presentar necessitats educatives diferents a la resta dels companys que han de ser ateses convenientment. Fonamentalment, els obstacles d'aprenentatge amb què es troben provenen de la utilització inadequada dels materials que es fan servir, els mètodes d'ensenyament que s'empren i els mètodes d'avaluació que s'apliquen.
- c) El desconeixement per part d'alguns professors de les metodologies i actuacions educatives adients per atendre les necessitats específiques d'aprenentatge.
- d) L'existència de recomanacions d'organismes nacionals i internacionals, així com d'un marc legislatiu que obliga les universitats a implementar accions que garanteixin la no-discriminació.
- e) La normativa de què s'ha dotat la Universitat Rovira i Virgili (en endavant, URV) per aconseguir una universitat més inclusiva, que cal complir.

Per aquestes raons, la guia docent que es presenta pot resultar un bon recurs per al professorat, per ajudar-lo a aconseguir que el seu ensenyament sigui de més qualitat i pugui atendre millor tot el seu estudiantat, tingui o no necessitats educatives específiques. A més, és una eina que contribueix a fer realitat les normatives i recomanacions que es donen per evitar l'exclusió de l'estudiantat universitari amb discapacitat i altres trastorns.

La guia recull principis i recomanacions generals a tenir en compte per donar resposta a les necessitats educatives més freqüents que aquest estudiantat acostuma a presentar. La raó que aquestes siguin de caràcter general és que hi ha molta heterogeneïtat en les capacitats i les limitacions que poden presentar; a més, resulta molt difícil conèixer la trajectòria acadèmica i el context familiar, social i universitari de cadascun. D'altra banda, el fet que cada vegada s'investigui més sobre com atendre la diversitat de l'estudiantat i que aparegui normativa nova sobre aquesta temàtica fa que aquestes recomanacions restin obertes a les aportacions de millora que es puguin rebre per part de la comunitat universitària.

Davant la impossibilitat d'incloure les nombroses i diverses discapacitats i trastorns que l'estudiantat pot presentar, a la guia es preveuen les categories següents:

- discapacitats auditives
- discapacitats visuals
- discapacitats motrius
- dificultats específiques d'aprenentatge
- trastorns mentals

Malgrat que les guies docents tradicionals només consideren l'estudiantat amb discapacitat, hem cregut convenient incloure-hi també a l'estudiantat amb dificultats específiques d'aprenentatge i trastorns mentals, atès que els estudiants que les pateixen presenten unes necessitats educatives específiques que, si no s'atenen convenientment, poden resultar molt discapacitants. A més, la seva problemàtica és poc coneguda pel professorat universitari, molt menys que la que presenta l'estudiantat amb discapacitat (visual, auditiva i motriu). Finament, convé dir que la bibliografia científica ha tractat poc el tema de l'estudiantat universitari amb dificultats d'aprenentatge i trastorns mentals, malgrat que cada vegada la seva presència a les aules és major. Per tot plegat, es fa necessari que les seves necessitats siguin també conegudes pel professorat.

Per a l'elaboració d'aquesta guia docent, se n'han consultat d'altres de diferents universitats, tant espanyoles com estrangeres, i també s'han recollit, a través d'enquestes, les opinions del professorat de la URV i dels estudiants amb discapacitat d'aquesta universitat. A més a més, s'ha tramés la guia a organismes i associacions representants de les persones amb discapacitat i altres trastorns, i s'hi ha incorporat les seves aportacions.

2. OBJECTIUS DE LA GUIA

Amb aquesta guia es volen assolir els objectius següents:

- Oferir una eina més perquè la URV sigui una universitat inclusiva.
- Complir la legislació (autonòmica, estatal i internacional) que exigeix assegurar la igualtat d'oportunitats de l'estudiantat amb discapacitat.
- Recollir les recomanacions d'organismes estatals i internacionals que vetllen pels drets de les persones amb discapacitat per fer-les realitat a la universitat.
- Aconseguir que la inclusió a les aules universitàries de l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns sigui un fet, i ho sigui de forma exitosa.
- Procurar que les necessitats específiques que presenta l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns, diferents a la resta dels seus companys, siguin considerades i ateses.
- Sensibilitzar el professorat de la necessitat de canviar, si cal, la seva pràctica docent, si així s'atén millor les necessitats educatives de l'estudiantat.
- Orientar el professorat sobre actuacions docents que han resultat exitoses per atendre adequadament l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns, així com proporcionar-los informació sobre les característiques d'aquest col·lectiu.
- Donar resposta a les demandes del professorat per formar-se i informar-se sobre com atendre eficientment l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns.
- Ajudar a millorar la qualitat de l'aprenentatge de tots els estudiants universitaris de la URV, tinguin o no alguna necessitat educativa, amb l'aplicació de pràctiques inclusives d'ensenyament.

Així, doncs, aquesta guia té com a finalitat principal oferir al professorat universitari de la URV principis, informacions i orientacions bàsics d'actuació perquè la seva docència sigui de la màxima qualitat possible i sàpiga compensar, minimitzar o impedir els efectes negatius que les discapacitats i altres trastorns poden causar a alguns dels seus estudiants, per fer de la URV una universitat més inclusiva.

3. PRINCIPIS QUE HAN DE GUIAR LA INTERVENCIÓ

La universitat del futur ha de fer front als nous reptes que se li plantegen, entre els quals millorar la qualitat de l'ensenyament beneficiant tot l'estudiantat, tant si presenta discapacitats o altres trastorns com si no. Cal saber que tant la discapacitat com altres trastorns no són una condició de la persona, sinó una forma

determinada de funcionament relacionada amb una complexa sèrie de condicions, moltes de les quals vinculades a l'ambient social. Aquestes condicions, segons la intervenció educativa que s'apliqui, poden facilitar o impedir la seva plena participació. Per tant, la societat i la comunitat són responsables de crear un entorn accessible que permeti el desenvolupament i la participació plena en la vida social de totes les persones.

Per aconseguir l'objectiu abans esmentat, la universitat s'ha de guiar, entre d'altres, pels principis rectors següents:

- Principi d'igualtat d'oportunitats, que pressuposa la supressió de tot tipus de discriminació i l'assoliment d'un entorn físic i acadèmic accessible a tothom.
- Principi de respecte per la diferència i l'acceptació de les persones amb discapacitat i altres trastorns, com a part de la diversitat i la condició humana.
- Principi d'equitat com a element compensador de les desigualtats que fa efectives la igualtat d'oportunitats, la inclusió educativa i la no discriminació.
- Principi de participació que comporta la implicació d'aquest estudiantat en la presa de decisions, per tal de fer efectiva una política d'inclusió.

En definitiva, cal seguir a la nostra universitat un model educatiu inclusiu que, a diferència del model d'integració, es caracteritza pels aspectes següents (Cfr. Ainscow, 2003):

- a) La inclusió és un procés, una recerca interminable de formes més adequades de respondre a la diversitat.
- b) La inclusió se centra en la identificació i l'eliminació de barreres.
- c) Inclusió és assistència, participació i rendiment de tots els estudiants.
- d) La inclusió posa una atenció especial en aquells grups d'estudiants en perill de ser marginats, exclosos o amb risc de no assolir un rendiment òptim.

S'ha d'aconseguir que tot l'estudiantat, sense exclusió, pugui desenvolupar al màxim les seves capacitats i obtenir un millor nivell acadèmic i educatiu. Aquesta guia docent és un bon recurs que pot ajudar a assolir aquesta fita.

4. RECOMANACIONS GENERALS

Presentem a continuació una sèrie de recomanacions de caràcter general que poden resultar útils per orientar la tasca del professorat en la seva intervenció amb estudiantat amb discapacitat i altres trastorns.

4.1 RESPECTE A ORIENTACIONS BÀSIQUES

- Interactuar amb l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns, amb la idea que abans que res són estudiants; per tant, han de ser tractats com la resta de companys.
- Saber que en cada tipus de discapacitat i en cada tipus de trastorn es presenta una gran varietat de necessitats i potencialitats, per la qual cosa el professor/a s'ha de centrar en l'estudiant en particular: cada persona és única.
- Evitar simplificacions, estereotips i tòpics sobre els trastorns i les discapacitats i centrar-se, com ja s'ha dit, en les característiques particulars de cada estudiant.
- Pensar que un alt grau d'afectació no es correspon sempre amb unes majors limitacions en el rendiment acadèmic.
- Tenir en consideració que alguns estudiants poden presentar discapacitats múltiples.

- Recordar que algunes discapacitats i alguns trastorns no sempre són visibles.
- Fer èmfasi en les capacitats dels estudiants i no en les seves limitacions.
- Mantenir i demostrar una actitud positiva envers aquest estudiantat, evitant actituds de sobreprotecció o discriminació de qualsevol tipus.
- Ajudar-los, si cal, però no mantenir un tracte preferent ni seguir la conducta oposada, és a dir, ignorar-los.
- Tenir unes expectatives altes envers els seus assoliments acadèmics.
- Aplicar el principi que hem convingut a denominar "a posteriori", consistent en el fet que les decisions i actuacions que es planifiquin per a l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns han de ser en principi les mateixes que les emprades per a la resta de l'estudiantat, que en teoria són les més eficients i eficaces. Només quan sorgeixen dificultats, o sigui "a posteriori", s'aniran fent adaptacions cada vegada més específiques i particulars conforme augmenti el grau de dificultat, fins a arribar, si cal, a ser individualitzades. D'aquest principi "a posteriori" en queden excloses les adaptacions curriculars.
- Realitzar les adaptacions curriculars, metodològiques, organitzatives, etc. que calguin per garantir el principi d'igualtat d'oportunitats a les aules universitàries. Les adaptacions curriculars consisteixen en l'adequació del currículum per tal de fer que determinats objectius o continguts siguin més accessibles a l'estudiantat amb discapacitat, o bé cercar elements del currículum alternatius i equivalents als que els sigui impossible aconseguir a causa de la seva discapacitat. Les adaptacions curriculars s'adequaran al procediment establert a la Instrucció sobre les adaptacions per als estudiants amb discapacitat de la URV.
- Demanar el mateix nivell d'exigència a tot l'estudiantat, encara que a algun estudiant se li hagi fet una modificació i/o adaptació. Tenir en compte que les adaptacions no han de suposar per a aquests estudiants més feina, però tampoc un menor treball que el sol·licitat als seus companys.
- Entendre i valorar el gran esforç que representa per a aquest estudiantat poder seguir les classes i treure'n el màxim profit.
- Estar oberts a les demandes i iniciatives que sol·licitin, ja que són ells qui millor coneixen les seves necessitats.

4.2 RESPECTE A LA COMUNICACIÓ I LES RELACIONS INTERPERSONALS

- Emprar un llenguatge positiu i no discriminador per referir-se a les persones amb discapacitat. No utilitzar expressions com "és un deficient", "és un minusvàlid", sinó "és una persona amb discapacitat". El Fòrum de Vida Independent defensa l'expressió "persona amb diversitat funcional".
- No utilitzar expressions compassives per referir-se a les persones amb discapacitat i altres trastorns.
- No sentir-se incòmode o neguitós en tractar amb aquests estudiants: és normal desconèixer aspectes de les seves necessitats i no saber del tot com actuar. Cal comportar-se amb naturalitat i amb franquesa.
- No tenir cap recança a preguntar a l'estudiant sobre com cal actuar i com se'l pot ajudar, ja que la millor font d'informació de com satisfer les seves necessitats s'obté preguntant directament la mateixa persona.
- Preguntar abans d'oferir qualsevol tipus d'ajuda i no sentir-se dolgut si no l'accepta.
- Respectar el dret de l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns que, si així ho desitja, no es doni a conèixer la seva situació a la resta de companys, encara que es cregui que seria convenient fer-ho. Cal respectar la seva intimitat i la seva decisió.

- Preservar la confidencialitat de les dades, tal com estableix la legislació vigent.¹ Assegurar-se que aquesta és respectada per altres persones que en un moment determinat puguin intervenir directament o indirectament amb aquest estudiantat.
- Convenir amb l'estudiant que vulgui donar a conèixer la seva problemàtica als companys amb quins termes es farà i quina informació bàsica es proporcionarà.
- Assegurar la relació comunicativa entre professorat i estudiantat amb discapacitat i altres trastorns, promovent, si és necessari, la conversa i augmentant els contactes personals i les tutories.
- Intentar establir un clima de cooperació entre tot l'estudiantat i remarcar la importància de la solidaritat, dissenyant accions en què aquesta cooperació sigui necessària i efectiva, per exemple plantejant treballs en equip.
- Animar l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns a mantenir una actitud activa en relació amb la vida universitària.

4.3 RESPECTE A ASPECTES ORGANITZATIUS, CURRICULARS I METODOLÒGICS

- Assegurar-se que les webs, plataformes digitals oficials de consulta i altres fonts d'informació són accessibles.
- Potenciar l'ús de les noves tecnologies (correu electrònic, suport Moodle, pissarra digital...) com a mitjà de comunicació i de consulta.
- Fer adaptacions curriculars, metodològiques i organitzatives per assegurar que l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns tingui accés al currículum en òptimes condicions. Aquestes adaptacions han de ser fruit d'una avaluació de les seves necessitats particulars i coherents amb les seves experiències educatives; en el cas de les adaptacions curriculars, caldrà que l'estudiant les hagi sol·licitat prèviament d'acord amb el procediment establert a la Instrucció sobre les adaptacions per als estudiants amb discapacitat.
- Pensar que la majoria d'adaptacions que s'acostumen a fer per a l'estudiantat amb necessitats educatives són fàcils de dissenyar i d'aplicar i solen beneficiar tot l'estudiantat en general.
- Parlar abans sobre la conveniència o no de portar a terme una actuació dirigida només a ell o ella per raó de la seva discapacitat o trastorn.
- Triar un company/a de referència, que pot anar rotant, per ajudar l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns en les seves tasques acadèmiques, si ambdós hi estan d'acord.
- Assegurar l'accessibilitat de l'estudiantat amb discapacitat a les dependències on es desenvolupi la docència, les tutories, les classes pràctiques i les pràctiques externes. Revisar els elements que podrien limitar-ne l'activitat: endolls, penja-robes, il·luminació, etc. En definitiva, es tracta de garantir i/o facilitar la seva independència, la seva autonomia i la seva seguretat, eliminant totes les barreres que ho impedeixin.
- Respectar el ritme de l'estudiant amb discapacitat i altres trastorns en realitzar les seves intervencions i/o accions dins de la classe.
- Assegurar la participació d'aquest estudiantat en els debats i converses a classe, creant les condicions necessàries perquè ho pugui fer o invitant-lo a intervenir.
- Facilitar que pugui escollir el grup de treball que més s'adeqüi a les seves circumstàncies personals.
- Tenir en compte que alguns d'aquests estudiants poden faltar sovint a classe per qüestions mèdiques i/o hospitalàries.
- Acceptar la presència de personal de suport dins l'aula.

¹ Llei orgànica 15/1999, de protecció de dades (LOPD) i Reial decret 1720/2007, de desenvolupament de la LOPD.

- Facilitar que l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns pugui triar el lloc de l'aula que millor li permeti seguir la classe. Si convé, en classes molt nombroses es pot reservar el lloc òptim per a ell/a i el personal de suport (si és que en té).
- Permetre la utilització de material específic i/o tecnològic d'assistència que necessitin aquests estudiants, com per exemple gravadores, ordinadors portàtils, etc. per tal de seguir les classes.
- Familiaritzar-se amb els recursos tècnics i tecnològics específics que puguin fer servir.
- Utilitzar diferents metodologies d'ensenyament, potenciant les que s'ajustin millor a les necessitats que presenta l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns.
- Escollir els recursos materials que no dificultin els seus aprenentatges i s'adeqüin a les seves potencialitats. De la mateixa manera, a l'hora d'adquirir material informàtic, de consultar alguna informació a la xarxa o de visionar un document, cal prioritzar els més accessibles atenent la seva problemàtica (perquè estan subtitulades, pel seu contingut, per la presentació visual, per la mida de lletra que empra...).
- Promoure les tutories individuals d'assignatura com a mitjà per assegurar-se que segueix amb normalitat les classes.
- Coordinar-se amb el tutor acadèmic que farà el seguiment d'aquests estudiants al llarg de la seva formació universitària, responsable de dur a terme els programes i les activitats de tutoria adreçats a l'estudiant amb discapacitat i altres trastorns que s'hagin establert per part dels departaments o centres, sota la coordinació i supervisió de la unitat d'atenció a la discapacitat, tal com marca l'Estatut de l'estudiant.
- Intercanviar experiències entre el professorat que imparteix docència al mateix estudiantat amb discapacitat o altres trastorns. També amb el professorat i personal que l'atendrà fora del centre en la realització de pràctiques externes.
- Tenir una presa de contacte amb l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns durant els primers dies de classe, per informar-se especialment de les dificultats que pot tenir i com se'l pot ajudar.
- Dins els terminis establerts en la Normativa de docència, donar a conèixer al més aviat possible el pla de treball perquè pugui preparar-se i/o adaptar amb temps les tasques acadèmiques previstes (materials a utilitzar, bibliografia, metodologia, espais on es treballarà...). No és convenient fer canvis d'última hora.
- A més de la informació continguda a la guia docent i el pla de treball, informar a principi de curs verbalment i individualment l'estudiant amb discapacitat o altres trastorns, de manera detallada, de l'avaluació i els criteris que s'adoptaran per aprovar la matèria. En el cas que hi hagi una prova final, proporcionar informació referent a contingut, forma, tipus, temps i criteris de valoració.
- Avaluar els resultats d'aprenentatge, sempre que sigui possible, amb les mateixes tècniques que la dels seus companys, exigint els mateixos resultats d'aprenentatge, de competències i d'objectius planificats.
- Adaptar, quan es faci necessari, les proves d'avaluació a les necessitats d'aquests estudiants; per exemple, substituir una prova d'opció múltiple per una prova d'assaig, una prova oral per una escrita o bé a la inversa.
- Donar més temps, si cal, per realitzar un examen o prova, sense que aquest sigui il·limitat.
- Preveure la possibilitat de recavar i completar informació a l'estudiant amb discapacitat o altres trastorns sobre alguna pregunta de la prova o examen, una vegada aquesta ja s'hagi realitzat.

- Assegurar-se que la revisió de les proves d'avaluació s'efectuaran en un lloc accessible i s'adaptarà a les seves necessitats específiques.

5. DISCAPACITAT AUDITIVA

5.1 CONCEPTE

La discapacitat auditiva és una alteració en les funcions sensorials auditives i/o estructures de l'oïda o del sistema nerviós que produeix problemes en l'adquisició i desenvolupament del llenguatge oral. Sovint s'utilitzen els termes hipoacúsia i sordesa per fer referència a la pèrdua auditiva, però no són conceptes sinònims. En la hipoacúsia la persona té un grau d'audició residual funcional, mentre que en la sordesa aquesta audició funcional no existeix i no s'adquireix el llenguatge oral de forma espontània.

Podem classificar la discapacitat auditiva segons tres criteris: grau de pèrdua, localització i moment d'adquisició.

<i>Criteris</i>	<i>Tipus</i>
Grau de pèrdua	<ul style="list-style-type: none"> • Audició normal: de 0 a 20 dB • Hipoacúsia lleu: pèrdua auditiva d'entre 20 i 40 dB. Percepció global de la parla, excepte alguns fonemes. • Hipoacúsia mitjana: pèrdua auditiva d'entre 40 i 70 dB. Pot comportar pèrdua d'informació en converses i molt mala discriminació de paraules. Percepció global de la parla només amb ajuda d'audiòfons. • Hipoacúsia severa: pèrdua auditiva d'entre 70 i 90 dB. Només percep la veu molt forta i distorsionada. Necessita la lectura labiofacial, audiòfons i entrenament auditiu per captar missatges orals. • Hipoacúsia profunda: pèrdua auditiva de més de 90 dB . Només perceben sorolls forts i per vibració. La veu es nasalitza. • Cofosi: pèrdua total d'audició.
Localització	<ul style="list-style-type: none"> • Transmissiva o conductiva: afectació a l'oïda externa i mitjana. • Perceptiva o neurosensorial: afectació a l'oïda interna, vies nervioses i escorça cerebral. • Mixta: afecta simultàniament les dues estructures.
Moment adquisició	<ul style="list-style-type: none"> • Prelocutiva: adquisició de la discapacitat abans dels 3 anys • Postlocutiva: adquisició de la discapacitat després dels 3-4 anys

Les persones sordes poden o no saber parlar amb llengua de signes. Si utilitza la llengua de signes per comunicar-se, podrà necessitar un intèrpret; en cas contrari, farà servir la labiolectura.

5.2 NECESSITATS ESPECÍFIQUES

L'estudiantat universitari amb discapacitat auditiva (total o parcial), malgrat tenir un bon desenvolupament del llenguatge, pot presentar:

- Dificultats en la comprensió del missatges orals. Cal saber que la lectura labial no garanteix sempre la total comprensió. D'altra banda, cal dir que les pròtesis auditives només són una ajuda a l'audició: compensen però no solucionen els problemes auditius.
- Dificultats en el seguiment i la comprensió de materials sonors (vídeos amb àudio, pel·lícules...).
- Dificultats per seguir el ritme de la parla del professor/a, quan aquest és ràpid.
- Dificultats per prendre apunts i seguir l'explicació del professor/a al mateix temps.

- Dificultats per atendre simultàniament dues fonts d'informació.
- Dificultats en l'expressió oral.
- Baix índex d'habilitats conversacionals.
- Dificultats per mantenir una conversa en grup, ja que poden tenir problemes per seguir l'emissor.
- Comportaments o reaccions inadequades com a conseqüència de no captar o no interpretar correctament una informació verbal; per exemple, el sentit d'una conversa entre oients.
- Necessitat de servir-se de mitjans d'informació alternatius: subtítols, cartells, rètols, senyals..., per suplir i/o complementar la informació emesa per via auditiva.
- Necessitat d'utilitzar recursos addicionals per eludir les barreres educatives (equip de freqüència modulada, bucle magnètic, megafonia de qualitat, etc.).
- Necessitat de rebre informació verbal en llengua de signes mitjançant un intèrpret de llengua de signes.

5.3 ACTUACIONS DEL PROFESSORAT

S'aconsella llegir també l'apartat de "Recomanacions generals" d'aquesta guia.

5.3.1 Relació-comunicació amb l'estudiantat

- Parlar amb naturalitat, sense cridar, amb frases curtes; però no amb estil telegràfic.
- Donar importància als gestos especialment de la cara per poder transmetre millor les emocions.
- Utilitzar frases ben estructurades i a un ritme normal, procurant articular correctament sense exagerar els moviments de la boca ni forçar la veu. Hom es pot ajudar de gesticulacions naturals, expressions facials i del llenguatge corporal per facilitar la captació del missatge.
- Donar temps perquè l'estudiant es pugui expressar, respectant el seu ritme.
- Permetre, si és necessària, la presència d'un intèrpret de signes a classe, a l'examen i a les tutories. Aquest intèrpret pot demanar algun aclariment al professorat per realitzar eficaçment la seva feina (cal tenir present que la seva funció és traduir, no explicar ni ampliar la informació).
- Acordar amb l'intèrpret les estratègies comunicatives que es faran servir per facilitar a l'estudiantat amb discapacitat auditiva la captació òptima del discurs oral, especialment en classes magistrals o conferències. Si és possible, proporcionar prèviament a l'intèrpret el text de la conferència per si necessita acordar amb l'estudiant algun signe convencional per traduir una determinada paraula.
- Donar les explicacions, de forma clara, sempre a l'estudiant, no a l'intèrpret.
- Proporcionar, si s'escau, la informació de forma successiva: primer oral i després visual.
- Informar la classe, si l'estudiant amb dificultats d'audició ho desitja, de com interactuar amb ell perquè la comunicació que s'estableixi amb els companys sigui eficient.
- Assignar, si és necessari, un company/a tutor que l'ajudi, especialment per aclarir la informació oral que es dona a la classe. Es pot anar canviant aquest tutor si es creu convenient.

- Cridar l'atenció de l'estudiant amb dificultats d'audició quan se li vulgui parlar, movent la mà dins del seu camp visual o bé tocant-lo suaument al braç. No és recomanable tocar-li el cap o l'espatlla per no espantar-lo.
- Facilitar la lectura labial als estudiants que la utilitzin, buscant les condicions òptimes per a l'emissió dels missatges:
 - Parlar de cara i tan a prop com sigui possible (sempre a una distància no superior als 3-4 metres).
 - La cara del professor/a ha d'estar ben il·luminada, evitant contrallums. En cas de necessitat d'enfosquir l'aula, cal assegurar-se que pot fer una bona lectura labial (per exemple, acostant-se més a l'estudiant).
 - Mantenir la boca lliure d'obstacles (mà, bolígraf...).
 - En cas de portar bigoti i/o barba, tenir més cura en l'expressió oral.
 - No parlar mentre es camina.
 - Evitar parlar d'esquena mentre s'està escrivint a la pissarra.
- Procurar que l'estudiantat amb dificultats auditives pugui desenvolupar les seves habilitats conversacionals i que es comprenguin les seves dificultats expressives, reforçant positivament les seves intervencions.
- Indicar de manera positiva, si s'escau, que l'estudiant reguli el seu to de veu.
- Vigilar que en un debat els estudiants no parlin tots alhora i fer respectar el torn de paraules demanades.
- Crear un clima de seguretat, fomentant que l'estudiant amb dificultats auditives pugui preguntar o demanar algun aclariment.
- Tenir cura, en els desplaçaments amb l'estudiant, dels possibles obstacles que es pugui trobar pel camí mentre llegeix els llibres i caminar a poc a poc al seu costat.
- Explicar el que està passant quan s'interromp l'explicació per causes externes (un timbre, una trucada a la porta...).

5.3.2 Organització de l'espai

- Permetre, aplicant el principi de "a posteriori", que l'estudiant amb dificultats d'audició s'assegui on vulgui, sabent però que per facilitar una bona lectura labial cal que es donin unes condicions òptimes (esmentades anteriorment).
- Facilitar o reservar, si l'estudiant així ho desitja, el millor lloc de l'aula perquè pugui atendre simultàniament diverses fonts informatives: projecció, pissarra i discurs del professor/a, entre d'altres.
- Facilitar, si cal, a l'estudiant un espai dintre de l'aula lliure de distraccions i d'estímul visual, per exemple lluny d'un lloc de pas de companys o de la porta d'entrada.
- Tenir cura de l'acústica (soroll ambiental, reverberació...) i la il·luminació de l'aula (evitant focus de llum directa sobre la cara de l'estudiant, ombres...) que poden dificultar la captació dels missatges.
- Saber que la millor forma perquè un estudiant amb dificultats auditives tregui el màxim profit d'un debat és posant les cadires en forma de U.

5.3.3 Metodologia

- Prioritzar les estratègies i els suports visuals davant dels orals, ja que la via més eficaç que té l'estudiantat amb dificultats d'audició per captar la informació és l'escripta:
 - Vídeos, DVD... subtitulats o comentaris amb veu en off.
 - Diapositives, diagrames, dibuixos...
 - Canó de vídeo per projectar presentacions.

- Retroprojectors (permeten parlar al professor/a de cara a l'estudiantat; la il·luminació de la cara facilita la labiolectura).
- Pissarra tradicional i pissarra digital interactiva.
- Rètols i plafons informatius.
- Recomanar, per la dificultat que poden tenir en el seguiment i comprensió de documents sonors, que aquests estiguin subtitulats. Si no és possible la subtitulació dels vídeos o DVD, és convenient facilitar un guió del que es tractarà que destaquï els punts més rellevants.
- Evitar les exposicions massa llargues i amb un ritme d'explicació ràpid, sobretot si l'estudiantat amb discapacitat auditiva requereix un intèrpret de signes.
- És força recomanable escriure un guió o bé un mapa conceptual del que s'explicarà a classe. També es pot utilitzar un mapa conceptual per resumir o destacar els punts més importants explicats.
- Donar el material i/o apunts de la lliçó abans de les classes, fins i tot a l'intèrpret, ja que així podrà preparar la seva actuació.
- Realitzar comentaris aclaridors amb freqüència i facilitar un glossari terminològic sobre vocabulari específic i paraules noves que es tractaran a classe.
- Procurar no simultaniejar dues informacions al mateix temps.
- No repetir una explicació o una pregunta amb les mateixes paraules quan un estudiant amb dificultats d'audició demana una puntualització, sinó posar exemples o si convé escriure-ho a la pissarra.
- Assegurar-se, de tant en tant, que l'estudiant amb dificultats auditives segueix la classe i ha entès les qüestions més rellevants formulant-li alguna pregunta; fer-ho també a la resta de companys perquè no es senti tutelat.
- Repetir les preguntes o comentaris dels companys, especialment dels qui estiguin darrere de l'estudiant amb dificultats d'audició, tot indicant-li qui parla perquè pugui seguir la discussió o debat.
- Fer repetir, si s'escau, l'exposició oral de l'estudiant amb discapacitat auditiva si el seu discurs no s'ha entès bé.
- Prioritzar el treball individual i/o els agrupaments d'estudiants a l'aula en petit grup.
- Proporcionar a l'estudiant amb discapacitat auditiva, si és necessari, un company/a que agafi els apunts si és que no hi ha una persona de suport que faci aquesta tasca.
- Aconsellar a l'estudiantat amb discapacitat auditiva que revisi periòdicament amb el professor/a els seus apunts, per completar-los si cal.
- Assegurar-se que el material específic que es necessiti per augmentar la comprensió de l'estudiantat amb discapacitat auditiva estigui disponible.
- Valorar l'ús de la pissarra digital interactiva (PDI), que per a aquest tipus de discapacitat pot oferir fonamentalment els avantatges següents:
 - Reforçar audiovisualment les explicacions, projectant materials digitals (imatges, vídeos...).
 - Facilitar l'escriptura i subratllar les idees o paraules que es vulguin destacar des de la pròpia pantalla.
 - Fer un esquema o escriure les idees que sorgeixen en un debat sobre un tema. D'aquesta manera, el podrà veure tota la classe i ser emmagatzemat i passat a l'estudiantat posteriorment per al seu estudi.
- Recomanar l'ús de les noves tecnologies per intercanviar informació i també fer servir l'espai Moodle de la matèria.

5.3.4 Avaluació

- Recordar que el més aconsellable a l'hora d'avaluar és utilitzar el mateix model de prova valorativa per a tot l'estudiantat, però cal saber que per als estudiants que presenten dificultats d'audició les proves escrites resulten més fàcils i comprensibles.
- Saber que, entre les opcions de prova escrita, les de tipus test poden resultar més adequades ja que no es necessita elaborar el discurs.
- Permetre la presència, si aquest estudiant així ho sol·licita, d'un intèrpret de llengua de signes, perquè li solucioni dubtes, quan el professor/a valori la conveniència de fer proves orals.
- Facilitar, si l'estudiantat amb discapacitat auditiva ha de realitzar una prova oral, la possible lectura labial i els mitjans tècnics d'ajuda a l'audició que facin falta.
- Donar les instruccions per a la realització d'una prova o altres activitats avaluable de manera comprensible, per la qual cosa es poden facilitar per escrit o bé comunicar-les de forma directa i personal amb bona vocalització.
- Respondre personalment, una vegada ha començat l'examen, les qüestions que plantegi l'estudiant amb discapacitat auditiva assegurant-se que ho ha entès perfectament. Si la qüestió plantejada fa referència a la redacció d'una pregunta de l'examen, també es pot tornar a escriure servint-se d'altres paraules.
- Augmentar, si és necessari, la durada de la realització de la prova: se suggereix perllongar en un 25% el temps disponible i arribar a un 50% en funció del grau de discapacitat auditiva de l'estudiant.
- Centrar-se en el contingut de l'examen més que en els aspectes formals a l'hora d'avaluar, ja que alguns estudiants amb discapacitats auditives poden presentar dificultats lingüístiques.

5.4 RECURSOS ESPECÍFICS PER A L'ATENCIÓ A LES PERSONES AMB DISCAPACITAT AUDITIVA

Com a recursos i mitjans tècnics específics, cal esmentar:

- *Audiòfon*: És un aparell electroacústic destinat a compensar els problemes auditius. Està compost d'un micròfon que capta el so i el transforma en senyals elèctrics i un amplificador que augmenta el volum dels senyals rebuts i els envia a l'orella a través d'un motlle. N'hi ha de diferents tipus: intraauricular, retroauricular, intracanal i inserit en el conducte auditiu.
- *Implant coclear*: És un dispositiu electrònic que s'implanta quirúrgicament en l'oïda interna i és activat per un altre dispositiu extern a l'oïda. Transformar els senyals acústics en senyals elèctrics, que estimulen el nervi auditiu. Permet a les persones amb sordesa profunda rebre el so.
- *Bucle magnètic*: És un sistema de cablejat que permet transformar en ones magnètiques el senyal sonor recollit a través d'un micròfon. Possibilita que les persones amb audiòfon o implant coclear puguin escoltar directament de forma més clara. El bucle també anul·la el soroll de fons.
- *Equip de freqüència modulada*: És un sistema extern compost per un transmissor amb un micròfon (que porta el professor/a) i un receptor (que duu l'estudiant). L'equip millora la qualitat del senyal sonor que arriba a l'estudiant i permet eliminar la reverberació, reduir o eliminar el soroll ambiental, i apropar la veu del professor/a. Permet, a més, la lliure mobilitat del professor/a.
- *Sistemes de micròfons i altaveus*: Permeten ampliar el so i la qualitat del so.
- *Quaderns de paper autocopiatiu*: Són llibretes autocopiatives que permeten un calc dels apunts que es prenen a classe.

- *Subtitulació de materials audiovisuals*: És un recurs que permet a les persones amb discapacitat auditiva seguir la part àudio d'un document mitjançant la seva versió textual.
- *Eines facilitadores d'accés a les TIC* (encara que no siguin específiques per a persones amb discapacitat visual): tauleta digitalitzadora, pissarra interactiva, pantalla interactiva, tauleta PC...

Com a recursos personals, cal fer referència a:

- Els *intèrprets de llengua de signes (ILS)*, que fan possible que l'estudiantat amb discapacitat auditiva pugui seguir les explicacions i la dinàmica de la classe.
- Els "prenedors d'apunts", que poden ser companys voluntaris o becaris, la funció principal dels quals és prendre apunts i ajudar l'estudiantat amb sordesa a aclarir els dubtes que tinguin a classe.

5.5 INFORMACIÓ BÀSICA

Alguns dels termes més usuals en l'àmbit de la discapacitat auditiva són:

- *Audiometria*: Prova de diagnòstic que permet mesurar l'audició d'una persona mitjançant aparells electroacústics. La pèrdua auditiva es mesura en decibels (dB) i els resultats es representen en un audiograma.
- *Intèrpret de llengua de signes (ILS)*: És el professional especialitzat en llengua de signes i en llengua oral que reproduceix la informació d'una llengua a l'altra per facilitar la comunicació entre algunes persones, de les quals una presenta una discapacitat auditiva. Gràcies a la seva intervenció, les persones amb discapacitat auditiva poden accedir a la comunicació i informació en igualtat de condicions respecte a la resta de la societat.
- *Lectura labial*: És una tècnica emprada principalment per les persones amb discapacitat auditiva que els permet captar els missatges que un interlocutor emet a través de la lectura dels llavis i l'expressió de la cara.
- *Llengua de signes*: És la llengua natural i pròpia de les persones amb discapacitat auditiva. Consisteix en una sèrie de signes gestuals articulats amb les mans i acompanyats d'expressions facials, moviments corporals, mirada... que permet l'establiment d'un canal de comunicació i relació amb el seu entorn a l'igual que qualsevol llengua oral. A Catalunya s'utilitza la LSC (llengua de signes catalana), i a Espanya la LSE (llengua de signes espanyola).

5.6 ORGANITZACIONS AL SERVEI DE LES PERSONES AMB DISCAPACITAT AUDITIVA

Associació de Pares de Nens Sords (APANSCE)

Tel. 617 00 02 68

info@apansce.org

www.apansce.org

Associació Catalana per a la Promoció de les Persones Sordes

acapps@acapps.org

www.acapps.org

Asociación de Implantados Cocleares de España

www.implantecoclear.org

Associació de Persones Sordes de Tarragona i Comarques (ASOTARCO)

Tel. 977 25 05 92

aasotarcotarragona@gmail.com

Associació de Sords de Reus
Tel. 977 75 29 08
asoreus@hotmail.com

Centre d'Estudis de Llengua de Signes Catalana (ILLESCAT)
Tel. 934 18 39 45
associacioillescat@gmail.com

Centre de Recursos Pedagògics de la Llengua de Signes Catalana, SL (LLESIG)
Tel. 934 50 83 31
llesig@llesig.net

Centro Español de Subtitulado y Audiodescripción (CESYA)
cesya@mtas.es
www.cesya.es

Confederación Estatal de Personas Sordas (CNSE)
cnse@cnse.es
<http://www.cnse.es>

Federació de Persones Sordes de Catalunya
www.fesoca.org

Federación Española de Asociaciones de Padres y Amigos de los Sordos (FIAPAS)
Tel. 915 76 51 49
fiapas@fiapas.es
www.fiapas.es

6. DISCAPACITAT VISUAL

6.1. CONCEPTE

La discapacitat visual és un terme ampli que engloba tant les persones cegues com les que tenen restes visuals (deficiència visual).

Segons l'ONCE, les persones amb ceguesa són aquelles que no veuen res en absolut o solament tenen una lleugera percepció de la llum (poden ser capaces de distingir entre claror i fosc, però no la forma dels objectes). A l'Estat espanyol la ceguesa legal inclou totes les persones que amb correcció posada (les ulleres) tenen una agudesa visual menor de 0,1 a l'escala de Wecker (és la desena part del que veu de lluny una persona amb una visió perfecta) o bé tenen un camp visual (l'àrea que veiem) menor de 10°.

Quan parlem de persones amb restes visuals volem referir-nos a les que pateixen privació parcial del sentit de la vista i que amb la millor correcció possible podrien veure o distingir, encara que amb gran dificultat, alguns objectes a una distància molt curta. En condicions òptimes, algunes persones poden llegir la lletra impresa quan aquesta és clara i té una mida suficient, però generalment de forma més lenta, amb un esforç considerable i utilitzant ajudes especials.

D'altra banda, al grup de les persones amb restes visuals podem trobar:

- *Persones amb pèrdua d'agudesa*: tenen molt disminuïda la capacitat per identificar visualment detalls.
- *Persones amb pèrdua de camp*: pateixen una gran reducció del camp visual.

A continuació presentem una classificació de les persones amb discapacitat visual:

<i>PERSONES CEGUES</i>	<i>PERSONES AMB RESTES VISUALS</i>
CECS TOTALS. Només perceben la llum.	BAIXA VISIÓ. Veuen objectes a pocs centímetres
CECS PARCIALS. Perceben la llum, els volums i el color.	VISIÓ LÍMIT. Necessiten ajudes òptiques i una presentació i il·luminació adequada dels estímuls visuals.

6.2 NECESSITATS ESPECÍFIQUES

L'estudiantat amb discapacitat visual té les mateixes característiques evolutives (cognitives, socials...) que la resta de companys, però presenta algunes dificultats específiques. Així, pel que fa a l'estudiantat amb ceguesa, ens trobem amb:

- Dificultats en l'orientació espacial.
- Dificultats en la mobilitat per arribar al centre i moure's dins del campus o pels espais socials i educatius que l'estudiant ha d'utilitzar (aules, laboratoris...).
- Dificultats en l'autonomia personal; pot necessitar una altra persona per fer alguns desplaçaments o algunes accions.
- Més dificultats que la resta de companys per establir relacions personals.
- Poca expressió gestual.
- Limitació per rebre informació del món que l'envolta.
- Problemes per construir el seu coneixement, ja que ha d'emprar altres sentits diferents a la vista o informacions d'altres persones, així com recursos addicionals.
- Dificultat d'accés a la informació, recursos materials i programes educatius complementaris.
- Impossibilitat de llegir i captar informació visual que aporta el professor/a a la classe; ha d'emprar altres vies alternatives, especialment la via sonora i la tàctil.
- Impossibilitat d'assabentar-se de les informacions que estan en suport gràfic (cartells, plafons, etc.).
- Dificultats en la comprensió d'alguns conceptes abstractes amb influència visual (per exemple els colors).
- Més lentitud en l'adquisició d'informació, especialment en la lectura i l'escriptura de textos en Braille.
- Impossibilitat per aprendre per imitació visual.
- Dificultats en la interpretació correcta d'alguna paraula o frase, perquè no pot captar el llenguatge corporal i la mirada de l'emissor.

En el cas de l'estudiantat amb restes visuals, els problemes se centren en l'agudeza visual, el camp visual i altres trastorns de la visió, com ara la manca de visió en colors, la manca d'agudeza al contrast i la motilitat ocular defectuosa.

Per tant, les dificultats, encara que en menor gravetat que les persones amb ceguesa, es presenten fonamentalment en:

- L'orientació i la mobilitat.
- La lectura i captació d'informació gràfica (especialment elements multimèdia) que no estigui descrita textualment o de forma sonora, o bé que tingui:
 - Poc contrast
 - Imatges complexes
 - Color inadequat
 - Mida petita
 - Dissenys poc flexibles que no permeten o dificulten la informació un cop ampliada

- La captació d'informació de textos escrits en mida estàndard.
- La lentitud i el cansament a l'hora de llegir i escriure.
- La visualització de:
 - Objectes molt grans
 - Objectes llunyans
 - Objectes de prop
 - Representacions tridimensionals
 - Formes compostes
 - Profunditat
 - Objectes en moviment
 - Objectes amb poca llum
 - Detalls distintius en formes i figures

Cal tenir present totes aquestes dificultats per poder compensar-les tan com sigui possible.

6.3 ACTUACIONS DEL PROFESSORAT

S'aconsella llegir també l'apartat de "Recomanacions generals" d'aquesta guia.

6.3.1 Relació-comunicació amb l'estudiantat

La persona amb discapacitat visual, com qualsevol altra, necessita sentir-se tractada amb normalitat, però perquè la relació i comunicació amb ells sigui efectiva cal tenir presents alguns aspectes:

- Presentar-se quan s'inicia una conversa amb l'estudiant amb discapacitat visual i, si convé, donar més informació sobre la pròpia persona, com per exemple el nom de la matèria del que s'és professor/a.
- Saludar quan es passa pel costat o s'està a prop de la persona amb discapacitat visual, ja que pot detectar la nostra presència, encara que no sàpiga de qui es tracta.
- Identificar els assistents si s'incorpora un estudiant amb discapacitat visual a una conversa d'un petit grup. També fer-li saber la presència d'altres persones quan entra en un lloc concorregut.
- Identificar-se quan s'entra en un lloc on hi ha l'estudiant amb discapacitat visual.
- Acomiadar-se quan el professor/a marxa de l'aula o de l'espai que comparteix amb l'estudiant amb discapacitat visual.
- No deixar-lo sol sense avisar-lo.
- Dir el seu nom si ens hi dirigim durant un debat o conversa en grup. També l'anomenarem quan vulguem captar la seva atenció.
- Mirar-lo quan hi parlem perquè pugui rebre el so de forma adequada.
- Dirigir-s'hi directament i no a la persona que l'ajuda quan es vulgui saber alguna cosa sobre l'estudiant amb discapacitat visual.
- Emprar un to de veu normal quan es conversi amb l'estudiant amb discapacitat visual.
- No utilitzar paraules que exigeixen la visió per poder ser enteses: "aquí", "allí", "aquest estudiant", etc., i substituir-les per expressions més descriptives: "a la teva dreta"...
- Utilitzar, amb naturalitat, paraules o expressions com "mira", "cec", "a veure", ja que són termes que no tenen cap càrrega pejorativa i fins i tot ells fan servir.

- Emprar com a orientació els termes de lateralitat (a la teva esquerra, davant teu) i les hores del rellotge per indicar la situació d'un objecte: "el llibre es troba a la una".
- Ser conscient, quan s'explica un tema, que l'actitud corporal, la mirada i les gesticulacions, que els estudiants amb discapacitat visual no poden captar, matisen el concepte i poden ser importants per a la seva comprensió.
- Complir algunes normes bàsiques si s'ha d'acompanyar un estudiant amb discapacitat visual en un desplaçament:
 - Oferir-li el braç (tocant amb el nostre avantbraç el seu, per tal que el localitzi i ens pugui agafar fàcilment pel colze) perquè sigui l'estudiant amb discapacitat visual el que s'agafi i no a l'inrevés.
 - Situar-se una mica avançat respecte a l'estudiant amb discapacitat visual en caminar i proporcionar-li les mínimes indicacions, ja que percep correctament les peculiaritats del recorregut a través del contacte amb el nostre braç.
 - Ajustar el ritme del nostre caminar al de l'estudiant amb discapacitat visual.
 - Posar el braç cap enrere i posar-se davant d'ell, si es passa per llocs estrets, minorant el pas.
 - Indicar-li que hi ha escales i preguntar-li si prefereix anar amb nosaltres o pujar-les ajudant-se del passamans. Avisar-lo, també, del primer i últim esglaió i no frenar de cop.

6.3.2 Organització de l'espai

- Deixar que l'estudiant amb discapacitat visual, atenent el principi de "a posteriori", s'assegui allà on vulgui, però garantint que es pugui ubicar, si així ho desitja, als millors llocs per afavorir la seva autonomia, seguretat i captació òptima de les explicacions del professorat. En el cas de l'estudiant amb restes visuals, perquè pugui a més captar en les millors condicions la informació escrita de la pissarra o la informació gràfica projectada. Es consideren els millor llocs per assegurar els que:
 - Tenen un fàcil accés sense molts obstacles de taules i cadires
 - Són a prop de la paret, perquè aquesta li serveixi de referència per trobar-lo.
 - Estan situats a les primeres files.
 - Són a prop del professorat per permetre una adequada percepció auditiva.
- Informar l'estudiant amb discapacitat visual de les cadires que hi ha lliures i preguntar-li on es vol asseure. També se'l pot ajudar, si es veu necessari, posant-li la mà al respall de la cadira.
- Explicar a l'estudiant amb discapacitat visual l'estructura, la distribució dels objectes i el mobiliari de l'aula i dependències on assistirà.
- Mantenir la distribució dels objectes i mobiliari de l'aula i els laboratoris. Si s'hi algun canvi, cal informar-ne l'estudiant amb discapacitat visual.
- Redistribuir, si convé, el mobiliari i les cadires de l'aula perquè l'estudiant amb discapacitat visual pugui participar en les activitats programades, evitant el màxim els obstacles per a la seva autonomia i seguretat.
- Conèixer alguns dels factors que afavoreixen la seguretat dins l'aula i els laboratoris:
 - Evitar obstacles (motxilles, carpetes, llibres...) als passadissos o llocs per on passi la persona amb discapacitat visual.
 - Assegurar-se que les cadires i les taules no estiguin en desordre ni impedeixin el trànsit pels passadissos.

- Assegurar-se que les portes i finestres de l'aula estiguin totalment tancades o totalment obertes.
- Repassar punts conflictius o canviar d'ubicació elements que dificultin la mobilitat.
- Saber que per normativa no es pot negar, en cap cas, la presència d'un gos pigall en qualsevol dependència del centre.
- Assegurar, per a l'estudiantat amb restes visuals, una correcta il·luminació del lloc on s'asseu.

6.3.3 Metodologia

Tenint en compte que cada estudiant és un cas únic, el més important és que entre el professorat i l'estudiantat amb discapacitat visual s'arribi a un acord sobre quines adaptacions en la metodologia docent es poden realitzar, per tal que aquest pugui seguir les classes sense dificultats. Per tant, caldrà:

- Recordar que l'aprenentatge vivencial és primordial per als estudiants amb discapacitat visual.
- Explicar o llegir a l'estudiant amb discapacitat visual la informació que pugui estar penjada a la paret de l'aula i que el professor/a consideri rellevant.
- Assegurar-se que l'estudiantat amb discapacitat visual ha captat la informació del material gràfic que s'utilitza a classe com a complement de l'explicació (esquemes, mapes, gràfics, etc.).
- Garantir que l'estudiantat amb discapacitat visual pugui comptar amb el text adaptat (per exemple en Braille, àudio o augmentat) per seguir les classes i realitzar les pràctiques.
- Fer una descripció oral dels continguts dels suports visuals (vídeo, transparències...) en cas que s'utilitzin.
- Descriure els objectes que es donin a conèixer i, si cal, deixar-los tocar a l'estudiant amb discapacitat visual. En aquest últim cas, necessitarà més temps per finalitzar la tasca.
- Facilitar la utilització a l'aula del material d'ajuda tècnica i de suport que l'estudiant necessiti (lupa, flexo, etc.).
- Guiar físicament l'estudiant, si és necessari, en la realització d'algunes tasques.
- Llegir les informacions de forma clara, a poc a poc i evitant resums o comentaris si no es demanen.
- Establir, en els debats, l'ordre d'intervenció de l'estudiantat, pronunciant el nom de la persona que ha de participar.
- Permetre l'ús d'una gravadora perquè pugui enregistrar les explicacions. Si el professor/a no vol que quedi tot gravat, pot ser ell mateix qui controli l'aparell i el desconnecti quan no desitgi que algun dels seus comentaris quedin enregistrats.
- Controlar el nivell de soroll a l'aula perquè l'estudiant amb discapacitat visual no es desorienti i pugui captar millor la informació (i si grava les explicacions dels professor/a, aquesta sigui de la major qualitat).
- Tenir en compte alguns dels factors que condicionen l'agudesa visual quan es vulgui transmetre una informació: mida de l'objecte, distància de l'objecte a l'ull, il·luminació de l'objecte i contrast d'aquest amb el fons.
- Comprovar que el format i el disseny dels documents electrònics que es treballin a classe permetin canviar la mida del text sense que n'afecti la llegibilitat.
- Ajustar-se a uns criteris de llegibilitat perquè tota la informació que el professorat proporciona en xarxa o presenta a l'aula faciliti la captació visual de l'estudiantat amb restes de visió. Els criteris més rellevants a tenir en compte són:

- Respecte al suport i al format:
 - Evitar la utilització de materials de poc contrast o molt brillants.
 - Utilitzar paper mat i de bona qualitat per evitar reflexos i que transparenti l'escrit. Evitar papers de colors: l'ideal és paper blanc i tinta negra.
 - Recomanar la presentació dels documents en HTML, Word o RTF en lloc de PDF, que té més dificultat d'ús.
- Respecte al text:
 - Fer servir la negreta o subratllat si es vol ressaltar un text.
 - Utilitzar un processador de textos que faciliti la conversió de documents en formats alternatius.
 - No utilitzar dibuixos com a fons d'un text.
 - Emprar una sola línia per cada oració.
 - No incloure massa informació a la pàgina.
 - Fer una ratlla de separació si hi ha poc espai entre columnes.
 - Escriure el text alineat al marge esquerra i no justificat a la dreta.
 - Fer servir il·lustracions nítides i ampliades, si cal.
 - No posar gràfics molt a prop dels textos per evitar problemes en la conversió a altres fonts. Per la mateixa raó, no incloure gràfics que se solapin.
- Respecte a la lletra:
 - Escollir lletres clares com Arial, Helvètica, Times New Roman, Calibri o Verdana.
 - Evitar el traç de les lletres massa fines o massa grosses.
 - No és aconsellable els textos escrits en lletres majúscules i cursives.
 - Evitar escriure amb lletres de colors poc contrastats (groc, blau cel...). Si s'utilitzen caràcters en blanc, cal assegurar-se que el color de fons sigui bastant fosc perquè hi hagi suficient contrast.
 - Utilitzar com a màxim dos tipus de lletra: una per als títols i una altra per al cos del text.
 - No és aconsellable allargar ni condensar les lletres.
 - Evitar mides de lletres petites (com a mínim una lletra de cos 14).
- Respecte als números:
 - Escriure sempre els números en xifres i no en lletres.
 - Anotar els números de telèfon amb espais de separació (967 21 66 37).
 - No utilitzar caràcters romans.
- Tenir present, a més de les consideracions mencionades anteriorment, les següents per poder dissenyar presentacions en PowerPoint adients (es poden consultar en línia documents sobre presentacions accessibles):²
 - No omplir les presentacions amb massa text i animacions visuals innecessàries.
 - Evitar posar més d'un gràfic per diapositiva.
 - Escriure amb una mida de lletra que s'apropi a 28 i amb un interlineat d'1,5.
 - Mantenir una zona del 10% al voltant del marge sense cap informació.
 - És recomanable utilitzar la regla del 6: no més de 6 paraules per línia, no més de 6 línies de text, no més de 6 elements en un gràfic.

² http://www.ceapat.es/ceapat_01/centro_documental/tecnologiasinformacion/tic_en_general/IM_038818

- No emprar més de 3 colors per diapositiva.
- Utilitzar els colors de forma constant en tota la presentació, per facilitar la percepció d'unitat de significat.
- Usar poc el color vermell, ja que cansa molt; cal utilitzar-lo només de forma puntual.
- És aconsellable utilitzar un fons fosc i text clar, especialment si la sala té poca llum.
- Per mantenir l'atenció s'aconsella utilitzar les transicions anomenades "esvaïment, dissoldre i aparèixer", evitant els sons. Per la mateixa raó, s'han d'evitar transicions llargues o lentes, tot i que el document és més accessible quan no hi ha transicions.
- És recomanable numerar les diapositives d'una presentació i indicar-ne el total (per exemple 7/11) per orientar l'estudiant les diapositives que manquen per acabar.
- Utilitzar les llistes amb pics o amb numeració per ressaltar cada element i descriure l'ordre que s'ha establert.
- Recomana la utilització de la pissarra digital interactiva, ja que pot oferir algunes aplicacions específiques que faciliten l'ensenyament/aprenentatge a aquest tipus d'estudiantat, com poden ser:
 - Ampliar la lletra del text amb el lector de documents.
 - Connectar l'ordinador de l'estudiantat al del professorat (*netmeeting*: "compartir escriptori") i poder veure en pantalla el que el professor/a i la resta de companys/es projecten i escriuen a la pissarra.
 - Escriure i subratllar paraules o detalls d'un gràfic o imatge que es vulguin destacar des de la pròpia pantalla.
- Comentar en veu alta el que hi ha a la pissarra (tradicional o digital interactiva) i ajudar-se, si és necessari, del llenguatge descriptiu o dels exemples. En el cas d'estudiantat amb baixa visió, si es fa un dibuix o un gràfic es pot reforçar el contorn d'aquests per facilitar-ne la captació. També cal evitar que es produeixin reflexos a la pissarra.

6.3.4 Avaluació

- Preveure, si és necessari, que l'estudiantat amb discapacitat visual tingui el seu examen i el material que hagi d'utilitzar (llibres, apunts, esquemes, diccionaris, mapes...) adaptat en Braille o en un altre format (per exemple, digital o àudio), i assegurar-se que ha captat i entès el que se li demana.
- Assegurar-se que pugui utilitzar la tecnologia adequada i els programes informàtics adients per captar la informació de l'examen i per poder-lo respondre.
- Substituir per un text explicatiu les preguntes amb imatges de l'examen, i si convé canviar aquesta pregunta per una altra d'equivalent sense la imatge. En cas contrari, ampliar la imatge (posant-ne una en cada full).
- Permetre que, si és necessari, durant l'examen un company/a, becari o voluntari, li llegeixi les preguntes i/o li escrigui les respostes.
- Gravar l'examen oral, per poder-lo revisar i qualificar posteriorment.
- És recomanable augmentar la durada de la prova en funció del grau de la dificultat. Se suggereix, si és necessari, perllongar-la en un 25% del temps disponible, si es tracta d'un estudiant amb restes visuals, i un màxim del 50% del temps total si el que realitza la prova és un estudiant amb ceguesa.

Per a l'estudiantat amb restes visuals:

- Proporcionar un exemplar de l'examen amb text ampliat (de la mida que utilitza habitualment) i amb bona llegibilitat: color, contrast, tipus de lletra...

- Ampliar els espais destinats a les respostes d'examen o permetre a l'estudiant que respongui en altres folis.
- Permetre que respongui amb els suports que li vagin millor (a través d'ajudes tècniques impreses en tinta, gravades en format àudio, etc.).
- Assegurar-se que l'estudiant estigui còmode fent l'examen (per exemple, si utilitza fulls ampliat DIN A-3, oferir-li una taula més ampla perquè aquest material no és fàcilment manejable en un mobiliari habitual).
- Permetre que descansi amb més freqüència, ja que pot ser que els seus ulls es cansin.

6.4 RECURSOS ESPECÍFICS PER A L'ATENCIÓ A LES PERSONES AMB DISCAPACITAT VISUAL

6.4.1 Material específic per a persones cegues:

Les ajudes materials més importants que podem trobar fan referència, fonamentalment, a l'accés a la informació escrita, entre les quals destaquem:

1. Síntesi de veu: Són aparells que converteixen a veu el text que surt per la pantalla de l'ordinador (VERT PLUS, CIBER232, etc.).
2. Línia Braille: Dispositiu connectat a un PC que permet a la persona amb discapacitat visual llegir la informació de la pantalla de l'ordinador a través d'una línia Braille on es transfereix el contingut de la pantalla línia a línia.
3. Braille parlat (Braille & Speak): Petit aparell de teclat Braille i veu sintètica que realitza les mateixes funcions que un petit ordinador de butxaca: creació d'arxius, calculadora, agenda electrònica, etc. Connectable a un altre ordinador i capaç d'establir comunicació amb aquest o a una impressora de tinta o Braille.
4. Llibre parlat: Enregistrament d'una obra literària sobre suport de cinta de casset de quatre pistes, en CD, en format Daisy o bé en arxiu MP3. L'ONCE disposa d'una fonoteca amb enregistraments.
5. Calculadora parlant amb possibilitat de fer operacions científiques (Audio-calc, etc.).
6. Gravadores dissenyades per a l'ús de persones invidents que permeten gravar i reproduir de forma especial (a quatre pistes i dues velocitats). Molts estudiants utilitzen aquest recurs a l'hora de recollir la informació d'una classe oral o expositiva.
7. Programari adaptat:
 - a) OCR (reconeixement òptic de caràcters): Es basa en la captura d'un text imprès sobre paper per passar-lo a l'ordinador (OmniPage, Text-Brigde, etc.)
 - b) Lectors de documents (TextAssist, Monologe, DocReader)
 - c) Sistemes especials de reconeixement de caràcters (Delta)
 - d) Navegadors d'Internet parlants (Connect Outloud, Freedom Box, etc.)
 - e) Teclats parlants, teclats Braille parlants, etc.
 - f) Programari d'escriptura (traductor a Braille Duxbur, programari activat per veu VAS)

6.4.2 Material específic per als estudiants amb restes visuals:

Per facilitar la lectura de documents i la realització de determinades tasques, les persones amb restes visuals poden comptar amb diferents tipus d'ajudes i recursos, com per exemple:

1. Ajudes òptiques. Fonamentalment utilitzades amb independència d'ulleres i lents de contacte per ampliar la mida de la imatge a la retina. Són un sistema òptic format per lents d'elevada potència que ajuden les persones amb

disminució de la visió a aprofitar al màxim les seves restes visuals. Poden adaptar-se a les ulleres o utilitzar-se manualment.

- a) Lupes: s'utilitzen en tasques que s'han de realitzar de prop.
 - b) Sistemes microscòpics: s'utilitzen per a distàncies menors de 25 cm, és a dir, quan hi ha dificultats d'acomodació i enfocament.
 - c) Sistemes telescòpics: es fan servir per realitzar tasques de lluny, ja que permeten augmentar la imatge de l'objecte sense necessitat d'acostar-lo.
 - d) Telelupes o lupes de televisió: sistemes d'ampliació d'imatges a través d'un monitor, que permet a l'estudiant amb restes visuals augmentar el text fins a 16 vegades.
5. Instruments no òptics: per millorar la il·luminació, el contrast i la comoditat física; per exemple: faristols i taules abatibles, llum, filtres, etc.
3. Programari adaptat:
- a) Programes d'ampliació de la pantalla de l'ordinador (Zoomtext, IZoom, BigShot, etc.).
 - b) Lectors de documents (TextAssist, Monologe, DocReader, etc.)
 - c) OCR (reconeixement òptic de caràcters): es basa en la captura d'un text imprès sobre paper per passar-lo a l'ordinador (WYNN)
4. Eines facilitadores d'accés a les TIC (encara que no siguin específiques per a persones amb discapacitat visual): tauleta digitalitzadora, pissarra interactiva, pantalla interactiva, tauleta PC...

6.5 INFORMACIÓ BÀSICA

Alguns dels termes més usuals en l'àmbit de la discapacitat visual són:

Agudesia visual: És la capacitat de percebre la figura i la forma dels objectes a certa distància, així com de discriminar-ne els detalls. Per mesurar-la s'utilitzen generalment els optotips o plafons de lletres o símbols. Aquestes lletres o símbols s'ordenen en línies; la seva mida es redueix gradualment, i el seu disseny s'ajusta a unes normes de mida, grossor i separació. L'agudesia visual es determina en cada ull per separat i ha de ser mesurada tant de lluny com de prop. Per a aquesta finalitat s'utilitza l'escala de Wecker: el límit legal de la ceguesa és 1/10 (0,10). La notació de l'agudesia visual pot ser decimal o en forma de fracció (el numerador indica la distància entre la persona avaluada i l'optotip, i el denominador, la distància a la qual l'ull normal podria identificar l'estímul).

Braille: Sistema de lectoescriptura utilitzat per persones amb discapacitat visual en el qual els signes estan formats per combinacions de punts. Ideat per Louis Braille, el signe generador del sistema consta de dues columnes verticals de tres punts en relleu cada una, ordenats en tres parells horitzontals superposats. Aquest sistema fa possible, per combinació de punts, fins a 63 símbols diferents.

El Braille es llegeix amb la punta dels dits índex d'un o de les dues mans. La velocitat mitjana de lectura amb una sola mà és d'unes 104 paraules per minut, mentre que els lectors ambidextres més experts assoleixen una velocitat de fins a 200 o més paraules per minut.

Camp visual: És tota la porció de l'espai que l'ull pot percebre simultàniament sense efectuar moviments i mirant cap endavant a un punt fix. Una persona sense cap discapacitat pot veure objectes en una amplitud de 180° aproximadament en pla horitzontal i 140° en el vertical.

Es poden identificar dos grups de problemes de camp visual:

- Pèrdua de la visió central: el subjecte té afectada la part central del camp visual.
- Pèrdua de la visió perifèrica: el subjecte només percep per la seva zona central.

Gos pigall: Gos especialment criat i entrenat per guiar una persona amb discapacitat visual en els seus desplaçaments. La seva tasca consisteix a obeir les ordres del seu amo o usuari, sempre que això sigui possible, però no en prendre decisions per ell mateix.

Tiflotècnia: És el conjunt de tècniques, coneixements i recursos que faciliten o proporcionen els mitjans oportuns, els instruments auxiliars i les ajudes o adaptacions tecnològiques creades o adaptades específicament per possibilitar a les persones amb discapacitat visual o sordcegues la correcta utilització de la tecnologia que contribueix a la seva autonomia personal i plena integració social, laboral i educativa.

6.6 ORGANITZACIONS AL SERVEI DE LES PERSONES AMB DISCAPACITAT VISUAL

Associació Discapacitat Visual Catalunya

info@b1b2b3.org

<http://www.b1b2b3.org/ca/>

Associació Catalana per a la Integració del Cec

acic@webacic.cat

<http://www.webacic.cat/>

Centre de Recursos Educatius per a Deficients Visuals (CREDV-ONCE)

<http://www.xtec.cat/cse/credv.htm>

CRE de l'ONCE a Barcelona

crebarcelona@once.es

Fundació ONCE

dae@fundaciononce.es

<http://www.fundaciononce.es>

ONCE

once@once.es

<http://www.once.es/new>

ONCE Tarragona

Rambla Vella, 10

43003 Tarragona

Telèfon: 977 22 09 55

7. DISCAPACITAT MOTRIU

7.1 CONCEPTE

La discapacitat física abraça totes les alteracions o deficiències orgàniques de l'aparell motor o del seu funcionament que afecten el sistema ossi, les articulacions, els nervis o els músculs.

Quan parlem de persones amb una discapacitat física o motriu, en termes generals fem referència a persones que presenten un deteriorament, transitori o permanent, en l'execució de moviments i en la seva motricitat en general.

Les causes que provoquen una alteració motriu són de diferent naturalesa: des d'accidents sobreenvenuts fins a causes congènites o adquirides molt precoçment

(paràlisi cerebral), adquirides durant la infantesa o joventut (lesions medul·lars) o progressives (distròfia muscular), hereditàries o adquirides, de tipus permanent i o temporal. També n'hi ha que són d'origen desconegut (com ara la fibromiàlgia).

Presentem a continuació una classificació de les deficiències motrius segons l'origen:

<i>Origen cerebral</i>	<i>Origen espinal</i>	<i>Origen muscular</i>	<i>Origen osteoarticular</i>
Paràlisi cerebral Traumatismes craneoencefàlics Tumors	Poliomielitis Espina bífida Lesions medul·lars degeneratives Traumatismes medul·lars	Miopaties Distròfiques musculars	Malformacions congènites Reumatisme Lesions osteoarticulars per desviacions de la columna vertebral (cifosi, lordosi, escoliosi, etc.)

El fet que la persona estigui fortament afectada a nivell motriu (mobilitat i/o comunicació) no s'ha d'associar a retards en el desenvolupament o en la intel·ligència.

7.2 NECESSITATS ESPECÍFIQUES

Malgrat que hi ha molts tipus de discapacitats motrius i molta heterogeneïtat en les necessitats, en general l'estudiantat que pateix aquesta discapacitat acostuma a presentar:

- Dificultats en l'accés físic i en els desplaçaments, per la qual cosa es pot veure afectada la seva autonomia. Aquestes mateixes dificultats poden provocar retards d'entrada a classe, especialment en els canvis d'aules i/o edificis.
- Dificultats per mantenir-se assegut amb la postura adequada en una cadira convencional durant un temps perllongat.
- Dificultats per la manipulació d'objectes, sobretot si aquests són petits.
- Dificultats per escriure (lletra poc clara, desviació de les línies...), que comporta més lentitud a l'hora de fer els treballs.
- Més lentitud en la realització de treballs que exigeixen motricitat fina.
- Disminució de la resistència, a causa de l'esforç que implica realitzar algunes tasques. La fatiga i la debilitat són els principals problemes a l'hora d'acabar una feina en el mateix temps que els seus companys, sobretot si l'afectació és dels membres superiors.
- Dificultat en l'expressió oral: la paràlisi cerebral pot comportar disàrtria, que no impedeix que se'ls entengui, fins a una greu alteració en els òrgans bucofonatoris, que fa intel·ligible la seva parla.
- Greu afectació de la parla, en algunes discapacitats motòriques, que pot comportar la necessitat de servir-se de sistemes de comunicació augmentatius.
- Absències prolongades d'assistència a la universitat per raons mèdiques.

7.3 ACTUACIONS DEL PROFESSORAT

S'aconsella llegir també l'apartat de "Recomanacions generals" d'aquesta guia.

7.3.1 Relació-comunicació amb l'estudiantat

- Si l'estudiantat amb discapacitat motriu té dificultats de parla, cal seguir els consells següents:

- Respectar el seu ritme de parla donant-li temps perquè acabi la frase que està dient. Evitar l'anticipació de les respostes: pot ser lent en la resposta, però no en el pensament.
- No prendre decisions ni respondre per ell/a.
- Preguntar sense cap recança si no s'ha entès el que s'ha dit i no fer veure que s'ha comprès el missatge.
- Parlar amb normalitat i fer preguntes de resposta curta quan la dificultat de la parla sigui notable.
- No deixar de preguntar-li coses, encara que tingui dificultats d'expressió.
- Procurar, quan s'ha de parlar amb un estudiant que va amb cadira de rodes, que no hi hagi una distància excessiva (alçada) entre els interlocutors per tal de facilitar la conversa.
- Parlar i preguntar directament a l'estudiant amb discapacitat motriu, no al seu acompanyant, encara que tingui dificultats d'expressió.
- Ficar-se al costat de l'estudiant amb cadira de rodes quan se l'ha d'acompanyar o s'hi ha de conversar. Hem d'evitar posar-nos darrere seu perquè no hagi de girar el cap.

7.3.2 Organització de l'espai

- Deixar que l'estudiant amb discapacitat motriu, atenent el principi de "a posteriori", s'assegui allà on vulgui, però garantir que es pugui ubicar, si així ho desitja, als millors llocs per afavorir la seva autonomia, seguretat i captació òptima de la informació: a un lloc de fàcil accés sense molts obstacles de taules i cadires si va amb croses o cadira de rodes; en els extrems dels laterals de les fileres i prop de la porta perquè s'hagi de desplaçar el mínim possible; a un lloc adient per poder sortir al lavabo sense molestar; a les primeres files per captar millor les explicacions del professorat i veure millor la informació de la pissarra i la informació gràfica projectada...
- Reservar el lloc que l'estudiant amb discapacitat motriu hagi triat (també per a un acompanyant si en porta), si es dóna el cas d'assistència molt nombrosa d'estudiantat a l'aula.
- Cal saber que hi ha diverses formes d'organització del mobiliari de l'aula per facilitar el lliure desplaçament de l'estudiantat (per exemple, deixant passadissos laterals i centrals, en forma de U...).
- Disposar el mobiliari de manera que permeti el treball en grup de l'estudiant amb discapacitat motriu.
- Assegurar-se que per l'accés a l'aula i a la mateixa aula no hi hagi cap barrera arquitectònica que impedeixi l'autonomia de l'estudiantat amb discapacitat motriu.
- Assegurar que es pugui desplaçar dins de l'aula evitant obstacles (motxilles, carpetes, llibres...) si va en cadires de rodes. Per la mateixa raó, assegurar-se que les cadires i les taules no estiguin en desordre i impedeixin el trànsit pels passadissos.
- Promoure les adaptacions de mobiliari que calgui; per exemple, taules més amples, cadires ergonòmiques, taules més altes perquè una cadira de rodes hi pugui passar per sota...
- Disposar el material que s'utilitzarà a la classe tan a prop com sigui possible, per evitar desplaçaments innecessaris de l'estudiant amb discapacitat motriu.

7.3.3 Metodologia

- Donar més temps per finalitzar una tasca, ja que l'estudiantat amb discapacitat motriu pot anar més lent per acabar-la.

- Assegurar-se que l'estudiantat amb discapacitat motriu pot comptar amb el material adaptat per seguir les classes i fer les pràctiques. Per exemple, l'estudiantat amb mobilitat reduïda en els membres superiors pot necessitar que s'enquaderni en espiral la informació escrita transmesa.
- Permetre que utilitzi, si ho necessita, el seu comunicador de veu o qualsevol altra ajuda tècnica.
- Permetre que l'estudiantat amb discapacitat motriu pugui faltar sovint a classe per motius mèdics; és recomanable fer un seguiment dels seus apunts.
- Permetre la sortida de l'estudiantat amb discapacitat motriu de l'aula (per exemple, per anar al lavabo, ja que alguns d'ells poden tenir poc control d'esfínters).
- Facilitar l'ús d'una gravadora perquè pugui enregistrar les explicacions. Si com a professor/a no es vol que quedi gravat tot el que es diu, aquest pot manejar l'aparell ell mateix i desconnectar-lo quan es cregui oportú.
- Assegurar-se que l'estudiant amb discapacitat motriu disposarà dels apunts de classe.
- Procurar que l'estudiant amb discapacitat motriu i amb dificultats notables d'expressió també participi en els debats a classe igual que els seus companys.
- És força recomanable fer repetir l'exposició oral de l'estudiant amb discapacitat motriu si el seu discurs no s'ha entès bé i no suposa cap inconvenient per a ell/a.
- En un debat, procurar no parlar amb l'estudiantat que queda fora del camp visual de la persona amb discapacitat motriu.
- Facilitar, si cal, el material de classe de forma informatitzada i fer ús de les noves tecnologies (Moodle, correu electrònic...). També utilitzar aquests mitjans si s'ha d'avisar d'alguna informació d'última hora.
- En el cas que es pengi alguna notícia o avís a l'aula, fer-ho en un tauler d'anuncis que estigui a una alçada suficient perquè pugui ser llegida per l'estudiantat amb cadira de rodes.
- L'ús de la pissarra digital interactiva (PDI) proporciona importants beneficis:
 - Poder interactuar sense teclat ni ratolí.
 - Poder escriure des de la seva taula a la pissarra digital, si es disposa de tauleta gràfica o teclat/ratolí sense fil.
 - Poder utilitzar la PDI, per part del professor/a, per fer un esquema o escriure les idees que sorgeixen sobre el tema. D'aquesta manera, el podrà veure tota la classe i serà emmagatzemat i passat a l'estudiantat posteriorment per al seu estudi.
 - Tenir connectat el seu ordinador al del professor (p. e., *netmeeting*, "compartir escriptori"...) i poder veure a la pantalla el que el professor/a o els altres companys projecten i escriuen en la PDI.

7.3.4 AVALUACIÓ

- Saber que les proves objectives o preguntes de resposta curta poden ser una bona alternativa per examinar l'estudiantat amb discapacitat física per la dificultat o impediment per escriure de forma extensa (proves de desenvolupament) que alguns d'ells presenten.
- En cas necessari, estudiar la possibilitat de presentar les proves d'avaluació en suport/format diferent al tradicional.
- Si l'examen és oral, millor gravar-lo per poder-lo revisar i qualificar posteriorment.

- Si utilitza la gravadora per fer l'examen oral se li pot proporcionar un espai tranquil perquè el pugui realitzar i no molesti els companys.
- És recomanable augmentar la durada de la prova escrita. En funció del grau de la dificultat, es pot donar entre un 25% i un 50% més de temps.
- Permetre l'ajuda d'una altra persona, per exemple per utilitzar material permès (diccionari, calculadora, etc.) o per escriure les respostes de proves de desenvolupament.
- Facilitar la utilització de suports tecnològics per realitzar les proves d'avaluació.
- Permetre l'ús de materials adaptats (adaptadors, paper pautat, regles...) per alinear l'escriptura i fer-la més llegible.
- Permetre i tenir en compte períodes de descans que pot necessitar.
- Si el tipus d'afectació ho requereix, permetre que pugui menjar o beure durant l'examen.
- Permetre que es pugui absentar, temporalment, de l'aula d'examen per motius relacionats amb la seva discapacitat.

7.4 RECURSOS ESPECÍFICS PER A L'ATENCIÓ A LES PERSONES AMB DISCAPACITAT MOTRIU

Ajudes tècniques específiques:

Al mercat hi ha una gran quantitat de recursos per a l'estudiantat amb discapacitat física adaptats a les seves necessitats específiques, ja que aquesta discapacitat pot dificultar la interacció amb la informació, l'activació de controls i vincles o, fins i tot, l'avanç lineal en el document. En aquest cas, existeixen ajudes tècniques que poden consistir en dispositius d'apuntament, teclats alternatius, tecnologies de síntesi de veu per activar controls o ajudes tècniques per autocompletar textos.

Alguns recursos són:

1. Materials personals específics, com ara:
 - estoretes d'ordinador antilliscants
 - pinces, imants i clips per subjectar el material
 - canelleres
 - faristols per a la verticalització dels materials
 - passapàgines
 - senyalitzadors (punters, alicorns...)
 - estris d'escriptura adaptats, com ara bolígrafs amb més diàmetre, agafadors...
 - material enquadernat en espiral
2. Gravadores digitals
3. Llibres en format electrònic
4. Maquinari i programari adaptat:
 - ordinadors personals
 - ratolins (amb sensors òptics, de boca...)
 - palanques de control (*joystick*)
 - teclats alternatius (de reixeta, reduïts, ampliat, per utilitzar amb una sola mà, virtuals...)
 - programes informàtics especials
 - ordinadors portàtils amb pantalla tàctil
 - programari de reconeixement de veu, que converteix un senyal de veu en una seqüència de paraules en format digital
 - programes informàtics especials

5. Tecnologia adaptada per poder comunicar-se (comunicadors de veu...)
6. Eines facilitadores d'accés a les TIC (encara que no siguin específiques per a persones amb discapacitat motriu): tauleta digitalitzadora, pissarra interactiva, pantalla interactiva, tauleta PC...

7.5 INFORMACIÓ BÀSICA

Paràlisi cerebral: Segons la Confederación Española de Asociaciones de Atención a Personas con Parálisis Cerebral (ASPACE), es podria definir com un trastorn global consistent en un desordre permanent i no immutable del to, la postura i el moviment, a causa d'una lesió no progressiva al cervell abans que el seu desenvolupament i creixement siguin complets. Aquesta lesió pot generar l'alteració d'altres funcions superiors i interferir en el desenvolupament del sistema nerviós central. El trastorn freqüentment s'acompanya de trastorns sensorials, cognitius, comunicatius, perceptius i/o de conducta, i/o epilèpsia.

Les seves característiques principals són:

- Els trastorns es deuen a una lesió cerebral que interfereix en el desenvolupament normal de l'infant.
- Afecta principalment les funcions motrius: to (contracció muscular en repòs), postura (equilibri de la persona) i moviment (acció motora voluntària).
- La lesió és permanent, però no evolutiva.

La paràlisi cerebral pot adoptar diferents formes i tipologies. Segons la localització, es pot classificar en:

- Monoplegia: afectació d'un sol membre, sigui un braç o una cama.
- Hemiplegia: afectació d'un costat del cos, ja sigui el dret o l'esquerre.
- Paraplegia: afectació de les dues extremitats inferiors.
- Tetraplegia: afectació de les quatre extremitats, superiors i inferiors.
- Triplegia: un braç menys afectat que les altres tres extremitats.
- Diplegia: afectació indistinta de dos membres qualsevol.

Espina bífida: És una anomalia congènita (sol produir-se entre la primera i segona setmana de gestació) de la columna vertebral, que es caracteritza per un defecte en la formació d'un o més arcs vertebrals, per la qual cosa pot arribar a sobresortir part del contingut del canal raquidi. Produeix una anomalia en el desenvolupament de la columna vertebral i la medul·la espinal. La simptomatologia que presenta més freqüentment és paràlisi total o parcial de les cames, problemes intestinals i urinaris, i pèrdua de sensibilitat per sota de l'àrea de la lesió.

Esclerosi múltiple: És la malaltia neurològica més freqüent entre adults i joves que afecta la substància blanca (mielina) del cervell i la medul·la espinal. Els símptomes més freqüents són visió doble o borrosa, debilitat i malaptesa a les extremitats, alteració de la sensibilitat, vertigen, fatiga excessiva, problemes de memòria a curt termini, i trastorns de la concentració i/o raonament.

Distròfia muscular: Fa referència a un grup de malalties genètiques que produeixen debilitat i degeneració progressiva dels músculs esquelètics que s'encarreguen de produir els moviments voluntaris del cos humà.

Cada una de les malalties que s'inclouen en aquest grup presenten unes característiques específiques que poden variar segons l'edat d'inici, la gravetat i el patró de músculs afectats. Totes les formes de distròfia muscular empitjoren a mesura que els músculs degeneren i es debiliten progressivament.

Alguns tipus de distròfia muscular poden afectar el cor, el sistema gastrointestinal, les glàndules endocrines, la columna, els ulls, el cervell i altres òrgans. La distròfia muscular no és contagiosa i no es pot provocar per una lesió.

Fibromiàlgia: És una malaltia crònica que ocasiona dolor a múltiples localitzacions del cos i un cansament generalitzat. El símptoma més important de la fibromiàlgia

gia és el dolor. La fibromiàlgia pot ocasionar rigidesa generalitzada, sobretot en llevar-se al matí, i sensació d'inflor a mans i peus. Una altra característica de la fibromiàlgia és el cansament que es manté tot el dia. Les persones que pateixen fibromiàlgia tenen una mala tolerància a l'esforç físic.

Discapacitats derivades d'accidents: Els accidents de trànsit i/o accidents produïts durant la pràctica d'activitats esportives són els principals factors que ocasionen importants discapacitats físiques en adults i joves que fins aleshores no presentaven cap disfunció.

7.6 ORGANITZACIONS AL SERVEI DE LES PERSONES AMB DISCAPACITAT MOTRIU

Associació Provincial de Paràlisi Cerebral de Tarragona

www.appctarragona.org

Centro Estatal de Autonomía Personal y Ayudas Técnicas (CEPAT)

ceapat@mtas.es

www.ceapat.org

Comité Español de Representantes de Personas con Discapacidad

cermi@cermi.es

www.cermi.es

Confederación Española de Personas con Discapacidad Física y Orgánica

www.cocemfe.es

Confederación Española de Asociaciones de Atención a Personas con Parálisis Cerebral (ASPACE)

administracion@confederacionaspace.org

www.aspace.org

Federació ECOM

Web: www.ecom.cat

Institut Guttman. Hospital especialitzat en lesions medul·lars a Catalunya

www.guttmann.com

Plataforma Representativa Estatal de Discapacitados Físicos (PREDIF)

www.predif.org

Real Patronato sobre Discapacidad

sgrealpatronato@mtas.es

www.rpd.es

Servei d'Informació sobre Discapacitat

www.imsersodiscapacidad.usal.es

Unitat de Tècniques Augmentatives de Comunicació (UTAC)

sites.google.com/site/utacub/ajuts-tecnics -

Xarxa de Comunicació i Informació de Recursos per a Persones amb Discapacitat

www.cominet.org

8. DIFICULTATS ESPECÍFIQUES D'APRENTATGE

8.1 CONCEPTE

El terme *dificultats específiques d'aprenentatge* (DEA) s'empra per designar un grup heterogeni de trastorns que poden manifestar-se en dificultats significatives per a l'adquisició i ús de la parla, la comprensió oral, la lectura, l'escriptura, el raonament o les habilitats matemàtiques. Així, doncs, dins del terme s'hi encabeixen una diversitat de trastorns: dislèxia, trastorn per dèficit d'atenció, dispràxia, discàlculia, disortografia, disfèmia... El més comú és la dislèxia. Cal recalcar que els estudiants que presenten aquestes dificultats no tenen cap discapacitat cognitiva, ni física ni sensorial.

8.2 NECESSITATS ESPECÍFIQUES

Les dificultats específiques d'aprenentatge impedeixen a l'estudiantat amb intel·ligència mitjana o per sobre de la mitjana processar els diversos tipus d'informació de forma fàcil i fiable. En general l'estudiantat que pateix algun d'aquests trastorns acostuma a presentar:

- Alteracions a l'hora de parlar, escoltar, llegir (dificultats tant de precisió com de velocitat lectora), escriure (amb moltes errades ortogràfiques i dificultats per escriure amb una ortografia llegible), pensar o realitzar càlcul aritmètic.
- Per estrès, dèficits d'atenció o altres causes poden no aconseguir mantenir el nivell de concentració necessari més enllà del temps habitual.
- Problemes en prendre apunts durant les explicacions del professorat, especialment els estudiants dislèctics i disortogràfics.
- Baixa autoestima, ansietat i manca de confiança en si mateixos, com a conseqüència de les dificultats anteriorment explicades.

8.3 ACTUACIONS DEL PROFESSORAT

S'aconsella llegir també l'apartat de "Recomanacions generals" d'aquesta guia.

8.3.1 Relació-comunicació amb l'estudiantat

- Acordar amb l'estudiantat amb DEA la millor manera d'intervenir a l'aula quan es tracta d'actuacions davant el grup classe que puguin posar en evidència el seu trastorn (per exemple: exposicions orals o lectura de textos en veu alta a classe en el cas d'estudiants disfluents o dislèctics), sempre però animant-los a participar com ho fan els seus companys.
- Respectar que no vulgui llegir davant la classe si no es veu capaç de fer-ho.
- Saber que cal donar més temps a un estudiant que quequegi durant una exposició oral, i deixar que acabi mantenint la calma. No dir-li que es tranquil·litzi ni fer-li repetir una paraula. Tampoc no s'ha d'anticipar la paraula que vol dir.
 - Emprar un ritme lent sense que resulti artificial quan s'hagi de comunicar amb un estudiant disfluent.
 - Saber que per a l'estudiantat amb DEA poden resultar d'utilitat les orientacions següents:
 - Pensar primer el que s'ha d'escriure o dir.
 - Elaborar un esborrany previ en forma d'esquema.
 - Revisar els escrits abans d'entregar-los.

8.3.2 Metodologia

- Permetre, si l'estudiant ho requereix, l'ús d'una gravadora digital per tal que pugui contrastar la informació dels apunts, atès que, especialment per a l'estudiantat amb dislèxia, prendre apunts a classe pot ser difícil.
- Permetre l'ús d'un ordinador perquè l'estudiant no estigui pendent de l'ortografia ni de la grafia (corrector).
- En cas d'estudiants amb dislèxia, és recomanable prioritzar els mitjans orals per sobre els escrits. Al contrari, si l'estudiant té una disfèmia caldrà fer més ús de la comunicació escrita.
- Vigilar la presentació i llegibilitat dels textos que es presenten a classe, tipus PDF, Word, PowerPoint, etc. (vegeu les recomanacions donades per a l'estudiantat amb discapacitat visual).
- És recomanable fer ús de mapes conceptuals i esquemes durant les explicacions del professorat, per destacar les idees més rellevants. Si s'escau, facilitar-los-hi prèviament. També, si es considera convenient, proporcionar un glossari dels termes més rellevants de les temàtiques tractades.
- Facilitar textos digitalitzats.
- Elegir o confeccionar textos ben organitzats.
- Buscar alguna alternativa perquè l'estudiant amb dificultats per prendre apunts pugui disposar de la informació completa que el professor/a exposa a classe.
- Utilitzar la pissarra digital interactiva (PDI) és força recomanable per:
 - Reforçar audiovisualment les explicacions projectant materials digitals (imatges, vídeos...).
 - Reprendre sessions anteriors destacant els punts més rellevants.
 - Més facilitat per escriure i subratllar les idees o paraules que es vulguin realçar des de la pròpia pantalla.
 - En un debat, el professorat pot utilitzar la PDI fent un esquema o escrivint les idees que sorgeixin sobre el tema, i posteriorment emmagatzemar la informació i proporcionar-la als estudiants per al seu estudi.

8.3.3 Avaluació

- Augmentar, si és necessari, la durada de la prova escrita en funció del grau de la dificultat, independentment del format dels exàmens.
- Fer l'examen amb dos períodes de temps, si per l'estrès, dèficits d'atenció o altres causes es creu convenient.
- Considerar la possibilitat de realitzar proves alternatives a l'examen escrit depenent de les necessitats de l'estudiant (oral, tipus test...).
- Fer una avaluació mixta pot ser una bona alternativa. És a dir, fer l'exercici com els companys i després complementar-lo amb les explicacions orals del que ha volgut expressar, si es creu convenient.
- Permetre, si l'estudiant ho sol·licita, la utilització d'un ordinador, degudament protegit o facilitat per la mateixa universitat, per evitar les errades ortogràfiques i les incoherències gramaticals dels seus exàmens.
- Permetre, en el cas de dificultats matemàtiques, l'ús de calculadores i l'escrit de les fórmules.
- Evitar dictar les preguntes de l'examen.
- Assegurar-se que ha entès les preguntes que se li formulen.
- Explicitar a l'estudiantat amb dificultats d'aprenentatge que pot preguntar qualsevol dubte al professor/a durant la realització de l'examen o prova final.

- Intentar convèncer l'estudiant, si es dona el cas, que no abandoni l'examen abans d'hora per massa tensió.
- Ser flexibles amb les errades ortogràfiques i/o d'estructura sintàctica, a l'hora de qualificar un examen, i no penalitzar l'estudiant per la repetició de la mateixa falta. Es podria considerar el fet que l'ortografia tingués un pes relatiu en la valoració de la prova, però suficient perquè l'estudiant tingui l'estímul de millorar.
- No limitar els folis a emprar si la lletra de l'estudiant és força gran i permetre tenir paper per fer esborranys.
- Als exàmens tipus test:
 - Llegir, si escau, les preguntes abans de començar la prova.
 - Verificar amb l'estudiant, un cop finalitzada la prova, que la resposta que considera correcta i que ha marcat al full d'examen coincideixi amb la casella emplenada del full de respostes de lector òptic.
 - Emplenar, si és necessari, el requadre del full de respostes de lector òptic que ha indicat l'estudiant al seu full d'examen.
- Després dels exàmens:
 - Donar la possibilitat a l'estudiant de justificar el contingut d'una pregunta a la revisió d'examen, si s'escau.
 - Facilitar a l'estudiant una informació acurada dels errors comesos per tal que pugui progressar.

8.4 INFORMACIÓ BÀSICA

8.4.1 *Dislèxia*

És un trastorn crònic d'origen neurobiològic que es caracteritza per dificultats de precisió i fluïdesa en el reconeixement de paraules i per problemes de descodificació i d'escriptura de paraules. Hi poden haver afectades altres àrees en major o menor mesura, com són l'atenció, la memòria de treball, la percepció... La dislèxia també pot anar acompanyada d'altres trastorns, com el trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat o sense (TDA-H), la dispràxia, la discalculia i la disortografia.

A més, l'estudiantat amb dislèxia pot presentar una autoestima baixa, ansietat, i manca de confiança.

Cal tenir en compte que la dislèxia és una disfunció neurològica que no té res a veure amb el coeficient d'intel·ligència.

8.4.2 *Trastorn per dèficit d'atenció (TDA-H)*

Segons l'associació TDAH Catalunya, el TDA-H (trastorn per dèficit d'atenció, amb hiperactivitat o sense) és un trastorn neurobiològic, amb una base genètica, que provoca un desequilibri significatiu d'alguns neurotransmissors del cervell. Té com a símptomes (no sempre ni manifestats amb la mateixa intensitat) la hiperactivitat, la impulsivitat i la manca d'atenció.

8.4.3 *Dispràxia*

És una debilitat motriu generalitzada o circumscrita a certes habilitats que exigeixen moviments coordinats (parlar, escriure, retallar...).

8.4.4 *Discalculia*

Trastorn caracteritzat per una alteració específica de la capacitat d'aprendre l'aritmètica, no explicable per un retard mental generalitzat o per una escolaritat clarament inadequada.

8.4.5 Disortografia

Segons la CIE-10, és un trastorn que es manifesta com un dèficit específic i significatiu del domini de l'ortografia en absència d'antecedents d'un trastorn específic de la lectura, que no és explicable per un nivell intel·lectual baix, per problemes d'agudes visual o per una escolarització inadequada.

8.4.6 Disfèmia

Segons Perelló (1995), la disfèmia és un trastorn en la coordinació de la parla sense causa orgànica. El símptoma principal és la quequesa (greu) o el barboteig (lleu). Les interrupcions poden consistir bé en repeticions (quequesa clònica) o en bloquejos (quequesa tònica), encara que normalment ambdues manifestacions apareixen conjuntament.

8.5 ORGANITZACIONS AL SERVEI DE LES PERSONES AMB DIFICULTATS D'APRENTATGE

APYDA (Associació Provincial de Pares amb Fills amb Dèficit d'Atenció amb Hiperactivitat o sense)

Tel. 620 863 402

apyda21@yahoo.es

www.apyda.com

APET (Asociación para la Prevención, Evaluación y Tratamiento de la Tartamudez)

Tel. 686 154 189

mondejara56@yahoo.es

Associació Catalana de Dislèxia

www.acd.cat

Disfam (Asociación de Dislexia y Familia)

Federación Española de Dislexia (FEDIS)

fedis@fedis.org

http://www.acd.cat/ACD/

TDAH Catalunya (Associació d'Afectats pel Trastorn de Dèficit d'Atenció amb Hiperactivitat o sense (TDAH) i Trastorns Associats)

Isaac Albéniz, 14-28 (Espai d'Entitats). Barcelona

Tel. 697 237 757

info@tdahcatalunya.org

9. TRASTORNS MENTALS

9.1 CONCEPTE

Els trastorns o malalties mentals no es perceben físicament, són invisibles i es poden definir com a alteracions temporals o permanents que afecten l'equilibri emocional, el rendiment intel·lectual i el comportament social adaptatiu (la conducta, la percepció, l'aprenentatge, el llenguatge, la motivació, l'emoció, la cognició...). Dintre de les malalties mentals hi ha una gran diversitat de trastorns (cadascun amb una problemàtica particular): ansietat, depressió, esquizofrènia, trastorn de l'alimentació, trastorns de la personalitat, trastorn bipolar, trastorn obsessiu-compulsiu, etc.

9.2 NECESSITATS ESPECÍFIQUES

Malgrat la gran varietat de trastorns que es poden encabir dintre de les malalties mentals i la gran diversitat de conseqüències per a l'estudiantat que els pateix, assenyalarem algunes problemàtiques i necessitats específiques que poden estar presents en molts casos:

- Necessitat d'alguns estudiants de sentir-se compresos i acceptats, ja que existeix desconeixement general dels trastorns i en moltes ocasions pateixen un rebuig social.
- Baix rendiment d'alguns estudiants a causa dels fàrmacs que prenen.
- Problemes per assistir a classe pels efectes secundaris de medicaments (somnolència, trastorns gastrointestinals, etc.).
- La necessitat de revisions i tractaments poden causar l'absència a les classes durant períodes més o menys llargs.
- Problemes per assistir a exàmens importants que els suposi molta tensió.
- Dificultats per establir relacions interpersonals.
- Dificultats per expressar els seus sentiments.
- Dificultats de concentració i d'atenció en el seguiment d'una classe o en la realització d'alguna tasca entretinguda i laboriosa.
- Fatiga i manca d'energia.
- Dificultats per organitzar el seu temps amb eficàcia.
- Baixa tolerància a la frustració.
- Alt nivell d'exigència, que dificulta la realització de certs treballs.
- Dificultats en l'adaptació davant de situacions noves, amb freqüents crisis d'ansietat i angoixa que es veuen accentuades durant els períodes d'exàmens o quan ha de parlar a classe.

9.3 ACTUACIONS DEL PROFESSORAT

S'aconsella llegir també l'apartat de "Recomanacions generals" d'aquesta guia.

9.3.1 Relació-comunicació amb l'estudiantat

- Donar suport a les tasques que realitza l'estudiant i emfatitzar els progressos que aconsegueix.
- Tenir expectatives altes envers els seus assoliments, ja que un trastorn mental no implica un dèficit intel·lectual.
- Procurar ajudar-lo i orientar-lo en les seves eleccions i preses de decisió.
- Demostrar obertament que es té una actitud positiva envers la seva malaltia o trastorn. Cal saber que sobre aquestes malalties pesa un estigma social, i amb el seu comportament el professorat pot ajudar a eliminar els prejudicis existents.
- Establir contactes periòdics per evitar l'aïllament social que poden tenir alguns estudiants.
- Evitar situacions en què l'estudiant es pugui sentir incòmode o insegur davant els seus companys, com poden ser les presentacions orals de treballs.
- Evitar les ironies per no causar males interpretacions.
- Raonar els arguments evitant llargues o pesades controvèrsies.
- Entendre que si l'estudiant presenta una manca d'expressivitat és degut al seu trastorn i que aquest fet no ha de limitar o condicionar les nostres relacions.

9.3.2 Metodologia

- Acceptar i mirar de compensar els problemes que pot ocasionar a determinats estudiants la falta freqüent d'assistència a classe per motius de revisions o tractaments mèdics.
- Tenir en compte el fet que en determinats períodes la presa de fàrmacs pot afectar el rendiment de l'estudiantat amb trastorns mentals.
- En el cas que l'estudiant presenti estats d'angoixa, es pot pactar amb ell/a l'actuació que se seguirà en cas que aquesta es produeixi a classe, i també es pot tractar sobre què es pot fer perquè no es produeixin.
- Potenciar les habilitats més destacades de l'estudiantat amb trastorns mentals per augmentar-ne la seguretat i autoestima.
- Permetre, si així ho sol·liciten, prendre begudes dins de la classe per minimitzar els efectes secundaris dels medicaments. També acceptar que puguin sortir de la classe per fer un descans.
- L'ús de la pissarra digital interactiva (PDI) és força recomanable perquè, a més dels avantatges generals que té, permet quan l'estudiant falta a classe:
 - Reprendre sessions anteriors havent destacat els punts més rellevants.
 - Emmagatzemar i passar a l'estudiantat posteriorment els continguts presentats a classe amb els apunts o notes que el professor/a hagi pogut afegir manualment per ampliar el tema donat.

9.3.3 Avaluació

- Crear un clima de seguretat i confiança a l'hora de realitzar alguna prova d'avaluació important per evitar estats d'ansietat, angoixa, etc.
- Parlar amb l'estudiantat, quan s'acosti la data d'un examen important per a la nota final, sobre la seva assistència a la prova.
- Si l'estudiantat ho sol·licita se li pot proporcionar un cert aïllament per a la realització dels exàmens o, si convé, deixar que el faci en una altra aula.
- Augmentar el temps de la prova en els casos que sigui necessari.
- Permetre la sortida de classe durant l'examen per motius relacionats amb el seu trastorn.
- Considerar, en casos justificats de tractament mèdic o farmacològic o de baixa mèdica, la possibilitat de canviar la data d'examen.

9.4 INFORMACIÓ BÀSICA

Dels trastorns o malalties mentals, destaquem:

9.4.1 Ansietat

L'ansietat és una reacció instintiva normal d'autoprotecció que es desencadena davant esdeveniments i situacions que posen en perill la persona. Quan l'ansietat ens bloqueja és quan es parla d'una ansietat patològica. Es caracteritza per la presència incontrolable de preocupacions excessives i poc realistes, acompanyades en general de símptomes físics, tals com a sudoració, tremolors, sensació de mareig, nerviosisme, inquietud, palpitations, respiració ràpida i entretallada, etc. És molt freqüent que després d'alguns episodis de crisis d'angoixa aparegui l'agorafòbia (por a patir un nou atac en llocs normalment concorreguts o situacions on pot ser difícil escapar o rebre ajuda). Els qui es veuen afectats pel trastorn d'ansietat poden patir una forta desmoralització, amb símptomes depressius. Dintre de l'ansietat s'hi inclouen els atacs de pànic, les fòbies i, a vegades, les síndromes d'estrès posttraumàtic.

9.4.2 *Depressió*

És una malaltia mental caracteritzada per una alteració de l'estat d'ànim de la persona que la pateix. Es presenta amb un conjunt de símptomes que afecten principalment l'esfera afectiva: tristesa, disminució de l'activitat física i psíquica, falta d'interès o plaer en gairebé totes les activitats, sentiment d'impotència, falta de valor i esperança, sentiment de culpa, plor incontrolable, irritabilitat, pensaments sobre la mort o intents de suïcidi, i abandonament de la cura i higiene personal. La tristesa profunda i immotivada és el símptoma principal de la depressió. En els adolescents aquest estat d'ànim pot ser irritable en lloc de trist.

9.4.3 *Esquizofrènia*

És un trastorn mental crònic i greu que deteriora la capacitat de les persones per pensar de manera lògica, dominar les seves emocions, prendre decisions i relacionar-se amb els altres. Sol estar acompanyat d'algun tipus de deliris i/o al·lucinacions, especialment les auditives. La persona esquizofrènica té dificultats per distingir entre el que és real del que no ho és, i es pot comportar de manera estranya.

9.4.4 *Trastorn d'alimentació*

Són alteracions psicològiques que amenacen la salut i, fins i tot, la vida de les persones que les pateixen. Es presenta en símptomes relacionats amb un grau notable d'insatisfacció i amb una percepció equivocada sobre el pes, el cos i el menjar. Els trastorns més típics són l'anorèxia i la bulímia. El trastorn bulímic té a veure amb la ingesta compulsiva d'aliments, acompanyada d'una sensació de pèrdua de control i autorebuig. L'anorèxia és el trastorn d'alimentació més conegut i amb més repercussió social, i es caracteritza fonamentalment per una pèrdua de pes notable, rebuig de mantenir un pes corporal mínim normal i por intensa a guanyar pes.

9.4.5 *Trastorn de la personalitat*

Es tracta d'alteracions de la manera de ser pròpia de l'individu, de la seva afectivitat i de la seva forma de viure i de comportar-se, que es desvien del normalment acceptable en el seu entorn i cultura. Els processos cognitius poden estar afectats, en especial o fins i tot exclusivament, en l'àrea de la planificació de la pròpia activitat i en la previsió de probables conseqüències socials i personals. N'hi ha de diferents tipus: personalitat paranoide (persones amb gran desconfiança i recel en tot el que l'envolta), esquizoide (persones introvertides, retretes, que eviten el contacte social i no expressen emocions), personalitat obsessiva (persones rígides, perfeccionistes, escrupoloses), narcisistes (persones amb engrandiment de l'ego), etc.

9.4.6 *Trastorn bipolar*

El trastorn bipolar, també anomenat malaltia maniacodepressiva, és un trastorn de l'estat d'ànim. La persona que el pateix passa d'una fase d'exaltació amb alegria elevada i augment del nivell d'activitat a una altra amb depressions intenses, amb baix estat d'ànim, idees negatives, sentiments d'infravaloració o de culpa, dificultat per concentrar-se o prendre decisions, etc. Existeix un alt risc de suïcidi. Els canvis entre períodes poden ser molt abruptes i algunes vegades els dos se solapen.

9.4.7 *Trastorn obsessivocompulsiu*

Es parla de trastorn obsessivocompulsiu quan hi ha la presència d'obsessions o compulsions de forma recurrent. Segons el DSM-IV, les obsessions són pensaments, impulsos o imatges recurrents i persistents que s'experimenten en algun moment del trastorn com a intrusos i no adients, i ocasionen ansietat o malestar

significatiu. Els pensaments, impulsos o imatges no es redueixen a simples preocupacions excessives sobre problemes de la vida real. Les obsessions o compulsions provoquen un malestar clínic significatiu, representen una pèrdua de temps (suposen més d'una hora al dia) o interfereixen marcadament amb la rutina diària de l'individu, les seves relacions laborals (o acadèmiques) o la seva vida social. Les compulsions són comportaments (p. ex., rentar-se les mans, ordenar objectes, comprovacions) o actes mentals (p. ex., resar, comptar o repetir paraules en silenci) de caràcter repetitiu, que l'individu es veu obligat a realitzar com a resposta d'una obsessió o segons certes regles que ha de seguir estrictament. L'objectiu d'aquests comportaments o operacions mentals és la prevenció o reducció del malestar, o també la prevenció d'algun esdeveniment o situació negativa.

Les obsessions o compulsions provoquen un malestar clínic significatiu, representen una pèrdua de temps o interfereixen en la rutina diària de l'individu, en les relacions laborals o acadèmiques o en la seva vida social.

9.5 ORGANITZACIONS AL SERVEI DE LES PERSONES AMB TRASTORNS MENTALS

Associació Catalana de Familiars i Malalts d'Esquizofrènia (ACFAMES) <http://www.acfames.org>

Associació Catalana per al Tractament de l'Ansietat i la Depressió (ACTAD)
info@actad.org

Associació de Famílies amb Malalts Mentals de les Comarques de Tarragona (AURORA)

Tel. 977 52 02 05

aurora.administracio@tinet.org

<http://www.tinet.cat/-aurora/>

Associació de Familiars de Malalts Mentals de les Terres de l'Ebre

<http://www.afmmebre.org>

Associació per la Superació de l'Ansietat i Depressió, Grups d'Ajuda Mútua (ASSA-DEGAM)

assadegam@ansietat.org

Federació d'Associacions de Familiars i Persones amb Malaltia Mental (FEAFES)

Tel. 915 079 248

ceifem@feafes.com

www.feafes.com

Fundación Española de la Tartamudez (TTM)

TTM_ES@yahoo.es

www.ttm-espana.com/index.php

10. NORMATIVA REFERENT A L'ESTUDIANTAT UNIVERSITARI AMB DISCAPACITAT

Actualment existeix força normativa que vetlla perquè en el camp de l'educació les persones amb discapacitat no sofreixin cap tipus de discriminació i puguin seguir els estudis de forma exitosa. Convé destacar:

La Llei 13/1982, de 7 d'abril, *d'integració social dels minusvàlids* (LISMI), on es diu que les universitats s'han de plantejar mesures d'acció positiva per eliminar

tota mena de discriminació derivada de l'entorn acadèmic, i per tant han de ser completament accessibles.

La Llei 1/2003, de 19 de febrer, *d'universitats de Catalunya (LUC)*, també fa referència al tractament dels estudiants amb discapacitat a les universitats catalanes, per tal de garantir-ne la igualtat d'oportunitats.

La Llei 51/2003, de 2 de desembre, *d'igualtat d'oportunitats, no discriminació i accessibilitat universal de les persones amb discapacitat (LIONDAU)*, modificada per la Llei 26/2011, d'1 d'agost, s'inspira en els principis de normalització, igualtat d'oportunitats, vida independent, accessibilitat universal i disseny per a tothom, i invita les universitats a adaptar el seu sistema pedagògic ordinari en funció de les necessitats dels estudiants discapacitats, sense minvar el nivell exigít, i assenyalava que és tasca de cada universitat l'elaboració d'una normativa que posi en marxa, executi i reguli aquests principis.

La Llei orgànica 6/2001, de 21 de desembre, *d'universitats (LOU)*, modificada per la Llei orgànica 4/2007, de 12 d'abril (LOMLOU), la Llei 14/2001, d'1 de juny, i el Reial decret llei 14/2012, de 20 d'abril, recull en diferents articles i a la disposició addicional vint-i-quatrena els principis d'igualtat d'oportunitats i no discriminació a l'àmbit universitari. Es fa esment que les universitats han de disposar dels mitjans, suports i recursos necessaris per assegurar la inclusió de l'estudiantat amb discapacitat, i han de garantir l'accessibilitat dels edificis, instal·lacions i dependències universitàries, incloent-hi també els espais virtuals, serveis, procediments i subministrament d'informació. També proposa que tots els plans d'estudis de les universitats tinguin en compte que la formació en qualsevol activitat professional ha de realitzar-se des del respecte i la promoció dels drets humans i els principis d'accessibilitat i disseny per a tothom.

El Reial decret 1393/2007, de 29 d'octubre, pel qual s'estableix *l'ordenació dels ensenyaments universitaris oficials*, modificat pel Reial decret 861/2010, de 2 de juliol, es refereix en diversos articles al tractament de les necessitats i a les adaptacions del currículum en els casos d'estudiants amb discapacitat.

L'Instrument de ratificació de la convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat, de 21 d'abril de 2008, reconeix el dret a l'educació de les persones amb discapacitat, sobre la base de la igualtat d'oportunitats i evitant la discriminació. Per això cal assegurar un sistema d'educació inclusiu a tots els nivells, així com l'ensenyament al llarg de la vida.

El Reial decret 1892/2008, de 14 de novembre, pel qual es regulen les *condicions per a l'accés als ensenyaments universitaris oficials de grau i els procediments d'admissió a les universitats públiques espanyoles*, modificat pel Reial decret 558/2010, de 7 de maig.

El Reial decret 1791/2010, de 30 de desembre, pel qual s'aprova *l'Estatut de l'estudiant universitari*, en el qual es fa referència als procediments d'accés i admissió, que s'han d'adaptar a les necessitats específiques de les persones amb discapacitat. S'exigeix que les universitats facin accessibles els seus edificis i espais, incloent-hi els virtuals, i posin tots els mitjans disponibles per a la seva plena integració, tal com ja s'assenyalava a la LOMLOU. També es fa referència a la mobilitat dels estudiants amb discapacitat i als programes de tutoria permanent perquè l'estudiant amb discapacitat pugui disposar d'un professor tutor al llarg dels estudis.

La Llei 26/2011, d'1 d'agost, *d'adaptació normativa a la Convenció internacional sobre els drets de les persones amb discapacitat*, que té com a finalitat l'adaptació i modificació de diverses normes internes de la legislació espanyola per tal de fer efectius els drets consagrats a la Convenció internacional sobre els drets de les persones amb discapacitat. Les persones amb discapacitat han de ser considerades subjectes titulars de drets i no solament objectes de tractament i protecció social. Es dona un nou concepte de persona amb discapacitat: són persones amb discapacitat les que presenten deficiències físiques, mentals, intel·lectuals o sensorials a llarg termini que, en interactuar amb diverses barreres, puguin impedir la seva participació plena i efectiva en la societat en igualtat de condicions amb els altres.

Pel que fa a la normativa de què disposa la URV, podem destacar:

- a) *L'Estatut de la URV* (Decret 202/2003, de 26 d'agost, modificat per l'Acord del govern de la Generalitat GOV/23/2012, de 27 de març), on es fa referència als estudiants amb discapacitat. Cal destacar l'article 152, on es diu que han de disposar de les condicions adequades i el suport material i humà necessari per poder seguir els estudis amb plena normalitat i aprofitament.
- b) *La Normativa acadèmica i de matrícula* de grau i de màster també fa referència als estudiants amb discapacitat i preveu:
- que els estudiants amb un grau de discapacitat igual o superior al 33% puguin reduir el nombre mínim de crèdits de matrícula
 - que puguin tenir una adaptació curricular, que pot arribar al 15% dels crèdits totals
 - que les competències i continguts adaptats han de ser equiparables als previstos en el pla d'estudis
 - que en acabar els estudis l'estudiant ha d'haver superat el nombre total de crèdits previstos
 - que l'adaptació curricular s'ha d'especificar al Suplement Europeu del Títol

LA URV I L'ATENCIÓ A L'ESTUDIANTAT AMB DISCAPACITAT

El Pla d'atenció a la discapacitat

Des de fa uns anys, la URV desenvolupa diferents accions dirigides a eliminar els diferents obstacles que impedeixen o dificulten a les persones amb discapacitat el desenvolupament de la seva formació superior. En aquesta línia, la URV compta amb un Pla d'atenció a la discapacitat, que entre d'altres té com a objectius prioritaris:

- Garantir el dret a la igualtat d'oportunitats a totes les persones que pertanyen a la comunitat universitària (estudiantat, professorat i PAS) de la URV.
- Facilitar l'acollida i l'assessorament als estudiants amb discapacitat en la seva incorporació a la Universitat.
- Assegurar l'accessibilitat per a tots els membres de la comunitat.
- Fomentar la formació sobre discapacitat i accessibilitat a tota la comunitat universitària.
- Desenvolupar accions adequades per aconseguir que els estudiants amb discapacitat tinguin les oportunitats necessàries per assolir els objectius acadèmics.

Aquest Pla està adscrit al Vicerectorat d'Estudiants i Comunitat Universitària, i està assistit per una persona especialista en aquest àmbit, que coordina tècnicament el Pla, i un Consell Assessor d'Atenció a la Discapacitat, que reuneix diverses persones de la comunitat universitària (PDI, PAS i estudiantat) amb l'objectiu de constituir un canal de participació constant sobre aquest àmbit. Les gestions per donar curs a les actuacions sobre discapacitat es duen a terme al Centre d'Atenció a l'Estudiant.

Pel que fa l'atenció a l'estudiantat amb discapacitat, se segueix un model d'atenció personalitzada, a partir de la seva pròpia petició. Paral·lelament es desenvolupen diferents actuacions per promoure una universitat sense barreres, vetllant per l'accessibilitat dels entorns i fent possible la prestació de suports tècnics i humans, les adaptacions curriculars i les beques als estudiants que ho necessitin. Podeu consultar la web http://www.urv.cat/atencio_discapacitat/index.html.

11. NORMES D'ACTUACIÓ EN CAS D'EMERGÈNCIA, EVACUACIÓ I/O CONFINAMENT

- És obligatori que el professorat conegui les normes sobre com actuar en cas d'emergència a la URV, que es poden consultar a la intranet de la URV o a l'agenda de la URV que es reparteix al professorat. En cas que ho consideri necessari, pot formular a l'Oficina de Prevenció de Riscos Laborals (OPRL) de la URV qualsevol pregunta o dubte que consideri necessari.
- El personal docent pot assistir a les sessions formatives, que des de l'OPRL i l'ICE s'impulsen anualment, orientades a formar el personal docent sobre la manera d'actuar en cas d'emergència i primers auxilis.
- Cada centre de la URV compta amb un pla d'actuació en cas d'emergència. Els docents poden sol·licitar-ne informació al director/degà del centre, cap d'emergència del centre, i també es poden adreçar a l'OPRL si ho consideren oportú.
- En cas d'una emergència o accident, pot ser molt profitós que el personal hagi consultat prèviament la informació inclosa als cartells de "Què cal fer en cas d'emergència" i "Primers auxilis" editats per l'OPRL; per tant, les aules haurien de comptar amb aquests cartells, amb la informació del centre incorporada (com a mínim, el telèfon de la consergeria).
- Si és necessari un trasllat d'un estudiant, aquest no es traslladarà amb vehicle propi.
- També cal que tingui a mà els telèfons d'emergències següents:
 - Coordinació d'emergències112
 - Ambulància..... 061
 - Telèfon del centre de control del seu centre (correspon a la consergeria del centre)
- És obligatori que el professorat i l'estudiantat, tant amb discapacitat com sense, coneguin l'actuació en cas d'emergència, tant de confinament com d'evacuació. És necessari que tothom conegui les rutes, en especial les més ràpides i segures, per evacuar una zona.
- En funció del tipus de discapacitat, s'hauran d'assignar un o més estudiants i suplents d'aquests, de referència, per a l'estudiant amb discapacitat. L'objectiu és assegurar-se que en cas d'evacuació o confinament l'estudiant amb discapacitat rep l'atenció i la informació necessàries. En cas que en el moment de l'emergència no fossin a l'aula els estudiants de referència, el professor/a en designarà un o diversos. Si no és possible designar-ne cap, cal que el professor/a se'n faci responsable sol·licitant l'ajuda a qui consideri oportú i informant el punt de control del centre (consergeria) sobre la nova necessitat a satisfer.
- El professor és el màxim responsable de l'evacuació o confinament dels estudiants que en el moment de l'emergència són a l'aula.
- Finalment, per resoldre qualsevol dubte relacionat amb la prevenció de riscos laborals, i concretament sobre d'actuació en cas d'emergència als centres de la URV, podeu contactar amb l'OPRL a l'adreça oprevencio@urv.cat (Oficina de Prevenció de Riscos laborals, carrer Marcel·lí Domingo, 2-6, edifici N5, Tarragona, telèfon 977 55 61 97).

12. BIBLIOGRAFIA

- AINSCOW, M. (2003). "Desarrollo de sistemas educativos inclusivos". Ponència presentada a Sant Sebastià [document en línia]. Disponible a: http://web.mac.com/...Inclusiva.../mel_ainscow.pdf [amb accés al setembre de 2011].
- ALFARO, I. J. (2007). *La respuesta organizativa y metodológica de la Universidad ante una nueva tipología de estudiantes*. València: Universitat de València, Servei de Publicacions.

- ALCANTUD, F. i altres (2000). *La integración de estudiantes con discapacidad en los estudios superiores*. València: Universitat de València, Servei de Publicacions.
- ARAGALL, F. (2006). *Libro Blanco del diseño para todos en la Universidad*. Madrid: IMSERSO, Fundación ONCE y Coordinadora del Diseño para Todas las Personas en España.
- BOO, M. C.; FERNANDEZ J. i MAYAN J. M. *Protocolo para la integración en la comunidad universitaria*. Lugo: Universidad de Santiago de Compostela.
- BOOTH, T. i AINSCOW, M. (2000). *Índice de inclusión. Desarrollando el aprendizaje y la participación en las escuelas*. Centre for Studies on Inclusive Education (CSEI), Bristol, UK.
- BUENO, A. (2010). *Guía de buenas prácticas de apoyo a la discapacidad en la universidad*. Pub. Limencop.
- CASADO, R. (coord.) (2004). *Apoyo a los estudiantes con discapacidad en la Universidad de Burgos*. Universidad de Burgos y Vicerrectorado de Estudiantes y Extensión Universitaria.
- CASTELLANA, M. (2005). *Proyecto: Estudiantes con discapacidad en las aulas universitarias. Estudio sobre la atención a la diversidad dentro de las aulas universitarias*. Barcelona: Universitat Ramon Llull. Blanquerna.
- CASTRO DE PAZ, J.F. i ALEGRE DE LA ROSA, O. (2006). *Guías didácticas para la atención al alumno con discapacidad de la Universidad de la Laguna*. Publicaciones Institucionales.
- CEAPAT: Presentaciones en "PowerPoint" accesibles. Información para todos. Document consultable en línia: (http://www.ceapat.es/ceapat_01/centro_documental/tecnologiasinformacion/tic_en_general/IM_038818)
- CENTRO ESPAÑOL DE DOCUMENTACIÓN SOBRE DISCAPACIDAD (2007). *Conclusiones y propuestas de actuación. II Congreso Nacional sobre Universidad y Discapacidad y XI Reunión del Real Patronato sobre Discapacidad*. Madrid.
- CIE-10 (Clasificación Internacional de Enfermedades) 10a versió. OMS, 1992.
- CONFEDERACIÓN ESTATAL DE PERSONAS SORDAS (2008). *Guía de Buenas Prácticas en las Universidades para la Juventud Sorda*. Madrid.
- DSM-IV-TR (2005). *Criterios diagnósticos*. Barcelona: Editorial Masson.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. CONSELL INTERUNIVERSITARI DE CATALUNYA (2007). *Guia d'atenció dels estudiants amb discapacitat a la universitat*. Barcelona.
- GÓMEZ. J. i COIDURAS J. (editors) (2011). *Guia de contingut digital accessible*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida.
- IPLAND J. i altres (2008). *Guía de Apoyo a las Necesidades Educativas de los Estudiantes con Discapacidad: Grupo de Investigación Suroeste*. Huelva: Universidad de Huelva.
- LABORDA, C. (2005). *Docència universitària i necessitats especials*. Ed. Fundació Autònoma Solidària. Universitat Autònoma de Barcelona Campus.
- LATORRE, F. (2007). *Guía de orientaciones prácticas de atención a estudiantes con discapacidad de la Universidad de Zaragoza*. Saragossa: Universidad de Zaragoza.
- MATHEW L. OUELLETT (2000). *Disabilities Resources for Teaching Inclusively The Center for Teaching*. University of Massachusetts Amherst.
- MÉNDEZ, I. i altres (2008). *Guía universitaria para personas con discapacidad de la Universidad Autónoma de Madrid*. Madrid: Oficina de Acción Solidaria y Cooperación, Vicerrectorado de Relaciones Institucionales y Cooperación de la Universidad Autónoma de Madrid.
- ORGANIZACIÓN MUNDIAL DE LA SALUD (2001). *Clasificación internacional del Funcionamiento, de la Discapacidad y de la Salud (CIF)*. Ginebra: OMS.

- PERALTA, A. (2007). *Libro Blanco sobre universidad y discapacidad*. Madrid: Real Patronato sobre Discapacidad.
- PERELLÓ, J. (1995): *Trastornos del Habla*. 5a ed. Barcelona: Editorial Masson.
- RODRÍGUEZ MUÑOZ, V. (coord.) (2010). *Atención a los estudiantes con discapacidad en la Universidad. Orientaciones para el profesorado*. Madrid: UNED.
- SÁNCHEZ PALOMINO, A. (coord.) (2004). *Guía didáctica para la atención educativa al estudiante con discapacidad: guía para el profesorado*. Almería: Universidad de Almería. Vicerrectorado de estudiantes. Servicio de Publicaciones.
- SERVICIO DE APOYO AL ALUMNADO CON DISCAPACIDAD (2007). *Guía de orientación al profesorado del alumnado con discapacidad de la Universidad de Málaga*. Málaga: Vicerrectorado de Servicios a la Comunidad Universitaria.
- SORO, E. i VILA, A. (2005). *Projecte Universitat i Discapacitat de Catalunya (UNI. DIS.CAT)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consell Interuniversitari de Catalunya.
- UNIVERSIDAD DE MURCIA (2010). *Guía de recursos para estudiantes universitarios con necesidades especiales*. Murcia: Servicio de Asesoramiento y Orientación Personal (SAOP).
- UNIVERSIDAD PONTIFICIA COMILLAS (2006). *Guía de Apoyo al Profesorado*. Madrid: Unidad de Trabajo Social. Vicerrectorado de Extensión y Servicios a la Comunidad Universitaria.
- UNIVERSIDAD REY JUAN CARLOS. VICERRECTORADO DE POLÍTICA SOCIAL, CALIDAD AMBIENTAL Y UNIVERSIDAD SALUDABLE. *Guía de apoyo a las personas con discapacidad*. Madrid.
- UNIVERSITAT JAUME I. *Guia d'atenció a la diversitat*. Castelló de la Plana: Unitat de Suport Educatiu. Vicerectorat d'Estudiants i Ocupació.
- UNIVERSITAT DE VALÈNCIA (2004). *Consells pràctics per a la docència: atenció a l'estudiant amb discapacitat*. València: Delegació per a la Integració de Persones amb Discapacitat.
- UNIVERSITY OF CALIFORNIA (1993). *Academic Accommodations for Students with Disabilities*. <http://teaching.berkeley.edu/bgd/disabilities.html>.
- UNIVERSITY OF MAINE (2009): *Teaching students with disabilities: an overview*. <http://www.maine.edu/system/asa/acl02.php>.
- UNIVERSITY OF ILLINOIS (1993): *Teaching Students with Disabilities - A Practical Guide*. <http://www.DISABILITY.UIUC.EDU/PAGE.PHP?ID=61>.
- UNIVERSITY OF SOUTHAMPTON (2006): *Supporting inclusive learning and teaching*. http://www.swap.ac.uk/docs/swapguide_1.pdf.